Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ҚИЗИЛ ЎЗБЕКИСТОН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТ(большевик)ЛАР ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ, ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 195 (6612)
29 СЕНТЯБРЬ 1946 йил
ЯКШАНБА
БАҲОСИ 20 ТИЙИН

БУГУНГИ СОНДА:

Афғонистоннинг Фавқулодда ва Мухтор Элчиси Муҳаммад Наврўзхон жаноблари СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Н. М. Шверникка ишонч ёрлиқларини топширди (1-нчи бет).

УзССР Министрлар Совети ва УзК(б)П Марказий Комитетида — Фарғона область, Киров районининг колхозларида қишлоқ хўжалик артели Уставини бузишда айбдор бўлган кишиларни жавобгарликка тортиш тўғрисида (1-нчи бет).

СССР Ташқи Ишлар Министрлигида. —Қора денгиз бўғозлари тўғрисида (2-нчи бет).

Тошкент шаҳар ёзувчиларининг йиғилиши (3-нчи бет).

Л. Эргашев. — Пахта йиғим-терими судралмоқда (1-нчи бет).

ФЕЛЬЕТОН. Сайдаҳмад. — «Икки ёрти—бир бутун» (2-нчи бет).

Париж Сулҳ конференциясида (3 ва 4-нчи бетлар).

«Сандей таймс» мухбирининг саволларига ўртоқ И. В. Сталиннинг берган жавоблари ҳақида чет элларда баён қилинган фикрлар (4-нчи бет).

Эроннинг Форс вилоятидаги воқиалар (4-нчи бет).

ЎЗБЕК СОВЕТ АДАБИЁТИ ЯНГИ ВАЗИФАЛАР ОЛДИДА

Бизнинг бадиий адабиётимиз халқимизни, ёшларимизни тарбиялаш ишида коммунистлар партияси ва совет давлатининг кучли қуролидир. Адабиёт — халқимизнинг жонажон иши, чунки адабиётимизнинг халқ манфаатларидан, давлат манфаатларидан бошқа манфаатлари йўқ. Шунинг учун ҳам адабиётимиз Сталин замонасининг илғор ғоялари блан, буюк Ленин-Сталин та'лимоти блан суғорилган бўлиши, халқимизнинг кун сайин юксалиб бораётган талабларига жавоб бера олиши керак.

Буюк Октябрь социалистик революцияси вужудга келтирган ўзбек совет адабиёти Бутун Иттифоқ совет адабиётининг ажралмас бир бўлаги, илғор рус адабиётининг жонажон укасидир. Ўзбек совет адабиёти ленинча-сталинча миллий сиёсатнинг ҳаётбахш нурларидан баҳраманд бўлиб, ўсиб-яшнади, ўзининг бир мунча яхши асарлари блан ўзбек халқини коммунистик руҳда тарбиялашга ёрдам берди ва меҳнаткашларни жанг ва меҳнат зафарларига илҳомлантирди.

Ҳозир, совет халқининг Улуғ Ватан уруши ғалабамиз блан тамомланиб, фидокорона меҳнат ва ижод даври — сталинча янги бешйиллик даври бошланган бир вақтда, адабиётимиз олдида мислсиз катта вазифалар турибди. ВКП(б) Марказий Комитетининг 1946 йил 14 августда «Звезда» ва «Ленинград» журналлари ҳақида» чиқарган қарори ва 1946 йил 26 августда «Драматик театрларнинг репертуари ва уни яхшилаш тадбирлари ҳақида» чиқарган қарори ҳамда ўртоқ Ждановнинг Ленинград партия активи ҳамда Ленинград ёзувчилари йиғилишида қилган докладлари адабиётимизда юз берган жиддий хатоликларни очиб ташлади ва адабиётимизнинг бундан кейинги ривожланиши учун йўл кўрсатиб берди.

ВКП(б) Марказий Комитетининг бу муҳим қарорлари ва ўртоқ Ждановнинг доклади Зошченко, Аҳматова ва уларга ўхшаш совет ёзувчиси бўлмаган кишилардаги совет адабиётига ёт бўлган кайфиятларни фош қилди ҳамда совет адабиётининг бундан кейинги ривожланиши учун программа чизиб берди.

Бу муҳим ҳужжатларда кўрсатилган хатоликлар ўзбек адабиётида ҳам бор. Айрим ёзувчиларимиз ўзларининг ғоявий-сиёсий савияларини ошириш устида ишламаганликлари, марксизм-ленинизм буюк ғоялари блан қуролланмаганликлари, ўз малакаларини оширишга бепарволик блан қараганликлари орқасида, уларнинг асарларида жиддий сиёсий ва бадиий хатоликлар кўплаб пайдо бўлмоқда. Улар халқимизни, совет ёшларини коммунистик руҳда тарбиялайдиган юксак ғоявий асарлар яратиш ўрнига, халқнинг тарбияси учун зарарли бўлган ғоясиз, турўқсиз, юзаки тушкун асарлар ёздилар.

Тошкент шаҳар ёзувчилари йиғилишининг бугун газетамизда босилган қарорида тўғри кўрсатилишича: «Ўзбек халқининг Улуғ Ватан урушидаги фидокорона иштироки, унинг пахтачиликни кўтариш учун, йирик саноат корхоналарини қуриш учун фидокорона кураши, ўзбек совет адабиётида ҳали кўрсатиб берилгани йўқ. Шу блан бир вақтда, совет воқи'лигини масхаралайдиган, совет кишиларига туҳмат қиладиган айрим ярамас асарлар пайдо бўлди».

Хуршид, Охундий, Ғайратий кабилар халқ ҳаётидан ажралиб қолдилар. Бунинг натижасида, улар чиркин обивательлик ботқоғига ботиб кетдилар. Улар ижоднинг боши берк кўчасига кириб қолдилар. Хуршиднинг «Фарҳод ва Ширин» либреттосида буюк ўзбек шоири Алишер Навоий асарининг ғояси бузиб кўрсатилди, бу «шоир» ўз асарларини буржуа-миллатчилик ғоялари блан суғорди. Ёзувчилар жамоатчилиги Хуршид, Ғайратий, Охундийларни ёзувчилар союзи а'золигидан чиқаришга қарор қабул қилиб, жуда тўғри иш қилди. С. Абдулла ўрта аср феодал сарой поэзиясига тақлид қилиб, ғоясиз, тушкун, формалистик ше'рлар ёза бошлади. Ҳабибий, Чустийларнинг асарларида ҳам худди шундай жиддий хатоликлар бор. Бундай хатоликларнинг юз беришига мазкур шоирларнинг марксизм-ленинизм фанидан баҳраманд бўлмаслиги, буюк рус илғор маданиятини билмаслиги ҳам сабаб бўлди.

Шоир Уйғун кейинги вақтда, бир қатор ғоясиз, тутруқсиз, тушкун ше'рлар ёзди. Унинг мазмунсиз ҳиссий-лирик ше'рлари кўп ёш шоирларнинг ижодига салбий та'сир кўрсатмоқда.

Проза ёзувчиларимизнинг ижодида ҳам жиддий хатоликларга йўл қўйилди. А. Қаҳҳор, Ойдин ва бошқа проза ёзувчиларнинг ба'зи ҳикоялари, новеллалари, очеркларида совет воқи'лиги юзаки қилиб, соддалаштириб кўрсатилди.

ВКП(б) Марказий Комитетининг қарорларида ва ўртоқ Ждановнинг докладида очиб ташланган жиддий хатолар ўзбек драматургларининг асарларида ҳам бор.

Ўзбек драматурглари ҳозирги замон мавзу'ларида жуда оз асар ёздилар. Ёзилган мана шу озгина асарлар ҳам ўзбек халқининг ҳаётини тўғри кўрсатиб беролмайди. Бу асарларнинг бадиий савияси жуда паст. Уйғуннинг «Қалтис ҳазил» комедиясида совет кишилари нодон, маданиятсиз қилиб тасвирланади. Бу комедияда совет кишиларининг соддалигидан кулинади, колхоз ҳаёти қинғир кўзгида кўрсатилади. И. Султоновнинг «Бургутнинг парвози» пьесасида босмачиликнинг ижтимоий илдизлари, унинг тор-мор қилиниш сабаблари нотўғри талқин этилади.

Ўзбек театрларининг репертуарида тарихий мавзу'ларда ёзилган асарлар асосий ўринни эгаллайди. Бу тарихий асарларнинг кўпчилигида узоқ ўтмиш, тарихда ўтган айрим шахслар идеаллаштириб нотўғри кўрсатилади. И. Султонов ва Уйғуннинг «Навоий» драмасида, Шайхзоданинг «Жалолиддин» драмасида, Герус ва Козловскийнинг «Улуғбек» операсида, Туйғуннинг «Баҳодир» пьесасида шундай хатоликлар бор.

Ўзбек совет адабиётида адабий танқидчилик ачинарли аҳволда. Адабиётимизда юз берган жиддий хатоликларни фош қилишга, адабиётимизнинг бундан кейинги ривожланиши учун йўл кўрсатиб беришга да'ват этилган адабий танқидчилик ўзининг шарафли вазифасини бажармади. Айрим танқидчиларимиз ўртача асарларга мадҳия ўқиш блан, узундан-узун мақолаларда принципсиз фикрларни баён қилиш блан шуғулландилар. Ҳомил Ёқубнинг «Абдулла Қаҳҳор новеллалари ҳақида» ёзган мақолалари мана шундай принципсиз, халтура танқиднинг намунасидир.

Ўзбек совет адабиёти халқ олдида жуда қарздордир. Ўзбекистон совет ёзувчилар союзи ўзбек шоирлари, проза ёзувчилари ва драматургларини халқ олдидаги мана шу қарзни узишга, Ватан олдидаги шарафли бурчларини бажаришга сафарбар этиши керак. Ёзувчилар союзи адабиёт кадрлари масаласига алоҳида э'тибор бериши, областьлардаги ёзувчиларнинг ижодига бевосита раҳбарлик қилиши, уларнинг ижодида йўл қўйилган қуруқ ғазалбозлик, ишқий-эротик суханбозликка барҳам бериши керак.

Ўртоқ Сталин ёзувчиларни «Киши руҳининг инженерлари» деб атади. Бундай юксак ном ўзбек совет ёзувчиларининг зиммасига катта шарафли вазифаларни юклайди. Улар ўзбек халқининг сув ва нур учун, пахта ва кўмир учун, ғалла ва нефть учун, пилла ва ма'дан учун курашини тасвирлаб беришлари, халқни социалистик қурилишнинг янги ғалабаларига илҳомлантиришлари керак.

Ўзбек совет ёзувчилари ВКП(б) Марказий Комитетининг қарорлари ва ўртоқ Ждановнинг докладида баён қилинган кўрсатмаларга амал қилиб, ўзбек халқининг ҳаёти ва кураши ҳақида унинг улуғ рус халқи ва барча қардош халқлар блан дўстлиги Ленинча-Сталинча миллий сиёсатнинг порлоқ тантанаси ва янги Сталинча бешйилликнинг шарафли вазифалари ҳақида Сталин замонасига муносиб асарлар яратиб беришлари керак!

АФҒОНИСТОННИНГ ФАВҚУЛОДДА ВА МУХТОР ЭЛЧИСИ МУҲАММАД НАВРЎЗХОН ЖАНОБЛАРИ СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ РАИСИ Н. М. ШВЕРНИККА ИШОНЧ ЁРЛИҚЛАРИНИ ТОПШИРДИ

27 сентябрьда, Кремльда СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Н. М. Шверник Афғонистоннинг Фавқулодда ва Мухтор Элчиси Муҳаммад Наврўзхон жанобларини қабул қилди. Муҳаммад Наврўзхон жаноблари ўзининг ишонч ёрлиқларини топширди.

Муҳаммад Наврўзхон жанобларининг ёнида Элчихонанинг биринчи секретари Ғулом Аҳмадхон Навид жаноблари ва Элчихонанинг иккинчи секретари Муҳаммад Ҳошимхон жаноблари бор эди. Элчи уларни Н. М. Шверник блан таништирди.

Ишонч ёрлиқларини топширган вақтда СССР Ташқи Ишлар Министрининг ўринбосари В. Г. Деканозов, СССР Олий Совети Президиумининг секретари А. Ф. Горкин, СССР Ташқи Ишлар Министрлиги Протокол бўлими мудирининг ўринбосари К. А. Кочетков СССР Ташқи Ишлар Министрлиги Ўрта Шарқ бўлими мудирининг ёрдамчиси А. А. Мирошинлар ҳозир бўлди.

Ишонч ёрлиқлари топширилгандан кейин Н. М. Шверник Муҳаммад Наврўзхон жаноблари блан суҳбат қилди. Суҳбатда В. Г. Деканозов қатнашди. (ТАСС).

ЎзССР Министрлар Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитетида

Фарғона область, Киров районининг колхозларида қишлоқ хўжалик артели Уставини бузишда айбдор бўлган кишиларни жавобгарликка тортиш тўғрисида

ЎзССР Министрлар Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитети Фарғона область, Киров районининг колхозларида қишлоқ хўжалик артели Уставининг бузилишини текшириш ҳақидаги материалларни қараб чиқиб, қуйидагиларни аниқладилар: Киров районида район партия ва совет ташкилотлари раҳбарларининг очиқдан-очиқ йўл қўйиб бериши натижасида колхозларнинг жамоат ерларини талаш жуда кенг тус олган. Текшириш натижасида 468,4 гектар ер талон-тарож қилинганлиги ва шу жумладан 67,3 гектар ер район ташкилотларининг раҳбарлари томонидан талон-тарож қилинганлиги аниқланди.

Район раҳбарлари колхоз ерларининг талон-тарож қилинишига йўл қўйиш блан бирга, уларнинг ўзлари ҳам ана шу жиноий ишни қилишда бевосита қатнашганлар. Масалан, район ижроия комитетининг раиси Убайдуллаев қонунга хилоф равишда жамоат ерларидан 0,27 гектар, район ер бўлимининг бошлиғи Раҳимов 0,05 гектар, район молия бўлимининг мудири Эркабоев 0,05 гектар ер олган ва ҳоказо.

Киров районидаги колхозларда колхоз мулкларини талаш, колхозлардан ҳар хил маҳсулотларни текин ёки жуда паст баҳоларда олиш, халқ қурилишларини та'минлаш баҳонаси блан қонунга хилоф равишда маблағ тўплаш кенг тус олган. Райондаги раҳбар ходимлар тўпланган маблағ ва маҳсулотларнинг талайгина қисмидан ўз шахсий манфаатлари учун фойдаланганлар ва уларни талон-тарож қилганлар.

Ана шу жиноий ишларда район партия комитетининг секретари Юсупов ҳам бевосита қатнашган.

Киров район ижроия комитетининг раиси Иномжон Убайдуллаев ва ЎзК(б)П район комитетининг секретари Қосим Юсупов хизмат вазифаларидан шахсий манфаатлари учун фойдаланганликлари ва колхозлардаги жамоат ерлари ҳамда колхоз мулкининг талон-тарож қилинишига йўл қўйиб берганликлари ва бу жиноятларга шахсан қатнашганликлари учун ишдан олиниб, судга берилди.

Киров район ер бўлимининг бошлиғи Раҳимов колхозлардаги жамоат ерлари ва колхоз мулкининг талон-тарож қилинишига йўл қўйганлиги учун ишдан олинди ва унга қаттиқ виговор э'лон қилинди.

Қорақалпоғистон АССР колхозларида

Қорақалпоғистон колхозчилари СССР Министрлар Совети ва ВКП(б) Марказий Комитетининг «Колхозларда қишлоқ хўжалик артелининг Уставини бузишга барҳам бериш чоралари тўғрисида» деб чиқарган қарорини хурсандчилик блан ма'қуллаб қарши олдилар.

Хўжайли районидаги Ворошилов номли колхознинг а'золари 25 сентябрьда кечқурун чақирилган йиғилишда бу қарорни зўр иштиёқ блан тингладилар. Қарор ўқиб бўлингандан кейин музокаралар қизиб кетди.

— Қарорнинг ҳарбир сўзи, — дейди звено бошлиғи ўртоқ Жумамурод Нуримбетов, — колхоз тузумини мустаҳкамлашга қаратилган. Бу қарорда кўрсатилган кўп камчиликлар бизнинг колхозимизда ҳам бор. Колхозимизда демократия бузилмоқда. Биз колхоз активлари кўпинча колхозимизнинг озиқ-овқат маҳсулоти, чорвачилик маҳсулоти қандай сарфланаётганлигини билмаймиз. Колхоз правленияси колхоз а'золари олдида ҳисобот бериб турмайди. Энди колхозда ҳамма ишда тартиб ўрнатиш керак.

Учинчи бригаданинг бошлиғи ўртоқ Болтабой Жуманиёзов колхоз раҳбар ходимларининг томорқа ерлари ҳаддан ташқари кўпайтирилганлиги ҳақида гапирди. Фақат сўнгги вақтлардагина бундай ғайри-табиий аҳволга қарши бирмунча чора кўрила бошланди.

СССР Министрлар Совети ва ВКП(б) Марказий Комитетининг қарори колхозчиларни меҳнат соҳасида янги муваффақиятларга илҳомлантирди. Бригада ва звено бошлиқлари пахта топшириш йиллик планини 10-15 октябрьгача бажариш мажбуриятини олдилар.

С. БАССИН.

Колхозчиларнинг дахлсиз мулкини таловчилар жазоланиши керак

Қишлоқ хўжалигининг Сталинча Устави Андижон областининг колхозларида жуда кўп бузилган. Қишлоқ хўжалик артели Устави бўйича колхоз идора хизматчиларига умумий меҳнат кунларининг 8,3 проценти сарф қилиниши керак. Аммо, область бўйича фақат 1945 йилда сра кераги бўлмаган лавозимдаги кишиларга меҳнат кунининг 19,3 проценти сарфланган. Бу эса 4 миллион 444 минг меҳнат куни деган сўз бўлади.

Меҳнат кунларини ма'мурий идора ходимлари учун нотўғри сарф қилиш шу даражага бориб етганки, Пахтаобод районида ўрта ҳисоб блан колхоз идора хизматчилари учун 23,5 процент, Ворошилов районида 21,1 процент, Избоскан ва Жалақудуқ районларида 26 процент сарф қилинган. Қишлоқ советларининг навбатчилари, қоровуллари, хат ташучилари ҳам колхозчилар топган меҳнат кунлари ҳисобига яшаб келмоқдалар. Бундай кишилар областьда жуда кўп. Ўтган йили областьдаги 199 хат ташучи, 148 қишлоқ совет қоровуллари, 25 дўкон мудирлари, 99 маҳалла комиссиялар ва ҳоказолар колхозчиларнинг меҳнат кунлари ҳисобида сақлаб келинган. Шуниси қизиқки, деярлик барча районларда колхозларда ишламайдиган ва колхоз ишлабчиқаришига алоқаси бўлмаган кишилар колхоз мулкига хўжайинлик қилиб колхозчиларнинг меҳнат кунларига тақсим қилиб бериладиган молларни сотишгача бориб етганлар. Ленин районида ана шундай йўл блан ҳаммаси бўлиб колхозчилар ҳисобидан 57 тонна буғдой, 39 килограмм чой, 161 метр газмол, Сталин райони бўйича 24 тонна буғдой, 44 тонна оқ ёғ, Холдивонбек районида фақат 10 колхоз бўйича 21,5 тонна буғдой, 167 килограмм чой ва бошқа жуда кўп нарсалар ба'зи бир шахсларга тарқатилган.

Колхоз ичига кириб олиб, ўзбошимчалик блан жамоат мулкини талон-тарож қилучилар анчагина бор. Бу ҳақда фақат Чинобод район Охунбобоев номли колхоз кассири ва хўжалик мудири бўлиб ишлаган Мадаминовнинг қилмиши ва яна бир икки фактни келтириш кифоя. Мадаминов буғдой, чой, ёғ, газлама бўлиб, давлат нархида 33.842 сўмлик колхоз мол-мулкини ўз шахсий манфаати учун фойдаланган. Ҳолдивонбек районидаги Карл Маркс номли колхоздаги айрим шахслар колхозчиларнинг 113 минг 260 сўмлик молини еб қўйганлар.

Колхозларга абадий фойдаланиш учун берилган жамоат ерларининг талон-тарож қилиниши давлатга қарши ҳаракат деб ҳисобланади. Аммо, областьда колхозларнинг жамоат ерларини талон-тарож қилиш каби ҳоллар оммавий тус олган дейиш мумкин. Областьда 13.507 колхозчи 6.493 гектар ерни ўз томорқасига қўшиб олган. Биргина Андижон районида 1.522 гектар ер томорқа учун ортиқча қўшиб берилган.

Шуни ҳам айтиш керакки, колхозларнинг жамоат ерлари кўпинча район ижроия комитети ва ер органларининг айби блан талон-тарож қилинган. Масалан, область ер бўлимининг бошлиғи топшириғи блан Жалақудуқ районидаги Сталин номли колхоздан бир ташкилотга 2 гектар, район ер бўлимининг топшириғи блан яна бир ташкилотга 10 гектар, район ижрокоми раисининг топшириғи блан бир идорага 20 гектар, район ижроком раис ўринбосарининг топшириғи блан 17 гектар ер, ҳаммаси бўлиб 80 гектардан ортиқ ер турли ташкилотларга бўлиб берилган. Шундай қилиб, Андижон областида турли ташкилотларга 1946 йилдагина 1.326 гектар ва бошқа шахсларга 2.074 гектар колхоз жамоат ери тақсимланган.

Ҳозирги вазифа ана шу қонунга хилоф равишда олинган ерларни колхозларга қайтариб бериш ва колхоз жамоат ерларини талон-тарож қилучиларга қарши кескин кураш олиб боришдан иборатдир.

М. ТУРҒОНОВ.
«Қизил Ўзбекистон» мухбири.

Пахта йиғим-терими судралмоқда

Амина Наводова бултур 12 минг килограмм пахта терган эди. У, бу йилги мавсумда энг камида 15.000 килограмм пахта териш мажбуриятини олган. Наводова шу кунларда 130 килограмм ва ундан ошиқ пахта термоқда. Қўштепа қишлоқ советидаги Охунбобоев номли колхозда ўнбешмингчилар сони кундан-кун кўпаймоқда. Муҳтарам Ҳаитова, Ҳалима Аҳмедова, Қурбон Тўраева каби ўнларча теримчи, кунига икки-уч нормадан ишлаётир. Юзцентнерчи звено бошлиғи Ҳалима Аҳмедова 4 гектар ерининг ҳар гектаридан ҳозирданоқ 22 центнердан пахта бериб, йиллик пахта планини 200 процент адо этди.

Қорадар'ё районида пахта тайёрлаш планини ошириб бажарган ва бир кунда 120 килограмм пахта тераётган теримчилар кўп. «Қизил Октябрь» колхоз а'зоси Санобар Ҳаитова, Бозор Исломова, Сталин номли колхоз а'зоси Хурсан Ғаниева, Ражаб Ғаниевалар 50 ўрнига 130—140 килограммдан пахта терадилар. Ўртоқ Ғаниева бир кунда уч норма бажариш блан, звеноси бўйича пахта топшириш планини 150 процент адо этаётир. Звено а'золари ҳар куни йиллик планнинг 5—6 проценти миқдорида пахта термоқдалар.

Мана бу фактлар, йирик пахтакор Қорадар'ё районида пахталар чамандек очилганидан дарак беради. Аммо, район раҳбарлари «ҳали пахта яхши очилгани йўқ» деб мавжуд имкониятлардан тўғри фойдаланмаётирлар. Кўпчилик колхозларда пахта териш ва топшириш ўзибўларчиликка ташлаб қўйилган. Йиғим-теримнинг ҳал қилучи кунлари бошланганига қарамай, теримда оз киши ишлаётир. Масалан, шу кунларда район бўйича, 4.296 киши ўрнига, 2.700—2.800 киши пахта теради. Буларнинг ярми ҳам кунлик териш нормасини бажармайди.

Каттаминг қишлоқ советидаги Сталин номли колхозда графикка мувофиқ, ҳар куни 153 колхозчи ишга чиқиб, 7.650 килограмм пахта териши керак. Амалда эса, бу бажарилмаётир. Шу кунларда 70—80 киши теримга чиқиб, 2000 килограмм пахта теради. Охунбобоев, Ворошилов, Молотов номли колхозларда ҳам аҳвол шундай. Тузилган ва райком бюросидан тасдиқланган графикни бажариш учун ҳаракат йўқ. Молотов номли колхознинг Тоғоев, Абдураззоқов бошлиқ бригадаларида пахта теримида ишлаши лозим бўлган колхозчилар бошқа ишлар блан банд. Бу бригадалардаги ишга яроқли колхозчиларнинг ярмиси ҳам пахта теримида ишламайди. Қўштепа қишлоқ советидаги «Қизил Октябрь» (раиси Турди Жумаев) колхозида 80 ўрнига 50 киши пахта теради. Теримчилар орасида меҳнат интизоми жуда бўш. Нормани бажармовчилар кўп. Ойшаҳар Омонова, Ҳамро Зулфиқорова сингари кўпчилик теримчилар 50 ўрнига 20—25 килограммдан пахта терадилар. Колхоз правленияси бундай дангаса, иш'ёқмас теримчиларга нисбатан тегишли чора кўрмаётир.

Далада кўчма болалар боқча ва яслалари очилмаган, иссиқ овқат йўқ. Оммавий-сиёсий агитация ишлари унутилган. Колхоз бошланғич партия ташкилотининг секретари Зарипова дала ишларидан хабар олмайди. Мана шунинг натижасида «Қизил Октябрь» колхозида сентябрь ойининг 20 куни ичида йиллик планнинг 13 проценти миқдорида пахта терилди ва 11,5 процент миқдорида пахта топширилди.

Районнинг колхозларида пахта териш ҳамда топшириш ана шундай ёмон ташкил этилгани орқасида, районда 20 сентябрьгача пахта тайёрлаш плани фақат 12 процент бажарилди, халос. Ҳолбуки, графикка кўра, шу муддатда 22 процент пахта тайёрланиши керак эди. Районда кейинги кунларда ҳам пахта териш ва топшириш сур'ати кўтарилмади, Аксинча пасайиб кетди. Сентябрьнинг тўртинчи бешкунлигида 11 ўрнига 4,3 процент пахта топширилди, халос. Шу кунларда йиллик планнинг 0,9 ва 1 процент миқдорида пахта топшириляётир. Йиллик пахта тайёрлаш планини 3,7 процент бажарган «Янги усул» колхози (раиси Асад Каримов) 3,9 процент бажарган, «Қизил аскар» колхози (раиси Набираев, райком вакили Зоҳидов), «Янгийўл» (раиси Назар Бозоров) колхозлари сўнгги беш кун ичида фақат 1,3 процентдан пахта топширди.

Районнинг кўпчилик колхозларида терилган пахтани қабул пунктига жўнатиш жуда ёмон аҳволда. Колхозларда терилган пахталар 2—3 кунлаб ташилмасдан ётади. Чунончи, Қўштепа қишлоқ советидаги Охунбобоев номли колхозда 230 центнер, «Қўрқмас» колхозида 69 центнер, Дурбеш қишлоқ советидаги «Правда» колхозида, 107 центнер терилган пахта «арава йўқ» баҳонаси блан қабул пунктига жўнатилмаган. Бундай фактларни кўплаб кўрсатиш мумкин.

Қорадар'ё районида 46 колхоз бор. Бу колхозларнинг биронтаси ҳам пахта териш ва топшириш графигини бажармаётир. Чунки график тузилгану, уни бажариш учун кураш унутилган. Район сентябрь ойида йиллик планнинг 35 проценти миқдорида пахта топшириш керак. Ҳозирги сур'ат сентябрь планининг бажарилмаслигидан дарак беради.

Район партия ва совет ташкилотлари ЎзССР Министрлар Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитетининг «1946 йил пахта ҳосилини териш ва тайёрлаш ҳақида» деб чиқарган қарорини бажариш учун барча куч ва имкониятларни ишга солмаётирлар. Раҳбарлар «ҳали вақт эрта» деган зарарли кайфиятга берилиб, йиғим-теримни тезлатиш юзасидан амалий чоралар кўрмаётирлар.

Л. ЭРГАШЕВ.
«Қизил Ўзбекистон» мухбири.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ ФАРМОНИ

Наманган область музика драма театрининг артистларидан Мирзажон Дадабоев, Собир Раҳмонов ва Муҳаммаджон Дўстмуҳамедов ўртоқларга ЎзССР Фахрий унвонларини бериш тўғрисида

Ижодий ишларида эришган муваффақиятлари ва кўп йиллардан буён самарали ишлаганликлари учун Наманган область музика драма театрининг артистларидан қуйидаги кишиларга Ўзбекистон ССР фахрий унвонлари берилсин:

ЎзССР ДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН АРТИСТ УНВОНИ

1. Мирзажон Дадабоевга.
2. Собир Раҳмоновга.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ ҲОФИЗИ УНВОНИ

1. Муҳаммаджон Дўстмуҳамедовга.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МЎМИНОВ.
Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ.
1946 йил 28 сентябрь
Тошкент шаҳри.

ПАХТА ТЕРАДИГАН ЯНГИ МАШИНАЛАР СИНАЛМОҚДА

ЯНГИЙЎЛ (ЎзТАГ). 26 сентябрьда СоюзНИХИга қарашли пахтачилик механизацияси ва унинг агротехникаси марказий станциясининг пахта далаларида пахта терадиган машиналар синаб кўрила бошланди.

Биринчи бўлиб шу станциянинг конструктори Я. М. Розенблюм ишлаган машина синалади. Ихтиро'чи ўн йилдан буён бу терим машинасини мукаммаллаштириб келган. Ҳозир Тошкентдаги Ворошилов номли Ўзбектекстильмаш заводи янги машинанинг бирпеча нусхасини тайёрлаб, синаш учун топширди. Машина «Универсал — 1» тракторига ўрнатилади. Ғилдирагига автомобиль покришкаси кийгизилган. Машина ғўза қатор ораларида бемалол юради. Машина юрган вақтида икки барабан орасига кирган ғўза тупларидаги очилган пахталарни айланиб турган панжалар ўзига чулғаб олади, чулғаб олинган пахтани айланиб турган счёткалар илиб олиб, труба бўйича ҳаво кучи блан қутига тўпланади.

Яқин кунларда бошқа типдаги: шпинделли, пневматик ва бошқа шу каби терим машиналари синаб кўрила бошланади. Бу машиналарни синаш учун «Боёвут» совхозида, шунингдек Янгийўл районидаги «Большевик» ва Ворошилов номли колхозларда 280 гектар пахта майдони ажратилди.

Энг яхши деб топилган терим машиналари кўплаб ишлабчиқариш учун бериладн.

ПЛАНДАН ТАШҚАРИ МИЛЛИОНЛАРЧА МЕТР ГАЗЛАМА

Сталин номли, Меҳнат Қизил Байроқ орденли Тошкент Тўқимачилик комбинати 27 сентябрьда 9 ойлик планни маҳсулотнинг ҳамма турлари бўйича бажарди. Корхоналарнинг коллективлари йил бошидан буён 50 миллион метрдан кўпроқ газлама тайёрлаб бердилар.

Тўқимачилар ой охирига қадар бир миллион метрдан кўпроқ газлама, 437.000 килограмм ип, бир миллион ғалтакка яқин пишиқ ип ишлаб бериш мажбуриятини олдилар. (ЎзТАГ).

СССР ТАШҚИ ИШЛАР МИНИСТРЛИГИДА

Қора денгиз Бўғозлари тўғрисида

Совет Ҳукумати шу йил 7 августда Қора денгиз Бўғозларидаги тартиб тўғрисидаги масала юзасидан Туркия Ҳукуматига нота юборганлиги матбуотда э'лон қилинган эди.

Туркия Ҳукумати 22 августда СССРнинг Туркиядаги Ишлар вакили орқали Совет Ҳукуматига жавоб нотасини топширди.

Туркия нотасининг кўп қисми иккинчи жаҳон уруши давомида ўқ мамлакатларига қарашли ҳарбий кемалар ва ҳарбий ёрдамчи кемаларнинг Бўғозлардан ўтганлигини кўрсатадиган конкрет ҳодисаларни изоҳлаш учун важлар топишга қаратилган.

Туркия Ҳукуматининг нотаси совет нотасида битимнинг бузилиши ва душман кемаларининг Бўғозлардан ўтказилишига доир келтирилган конкрет фактларни аслда инкор қилмагани ҳолда, бу масала юзасидан узундан-узоқ изоҳлар беради.

Туркия Ҳукумати, душманнинг ана шу кемалари ҳар йилги ҳарбий-денгиз ма'лумотномаларида қайд қилинмаганлигини, Монтреда тузилган битимга мувофиқ, Туркия ма'мурлари гўё, Бўғозлардан ўтадиган кемаларни санитария жиҳатидангина назорат қилиб турганлигини ва Буюк Британия Ҳукумати махсус баёнот топширганидан кейин, Туркия Ҳукумати герман кемаларининг Бўғозлардан ўтказилишига қарши чоралар кўрганлигини баҳона қилиб кўрсатади. Германларнинг ана шу кемалари герман флотига хизмат кўрсатиш ва герман қўшинларини ташиш учун мўлжалланган эди.

Туркия Ҳукуматининг нотасида Совет Ҳукумати иккинчи жаҳон уруши давомида Қора денгиз районида СССРнинг хавфсизлигига таҳдид борлиги тўғрисида бирор марта ҳам Туркия Республикасининг Ҳукуматига мурожаат этмаган эди, деб асоссиз да'во қилинади. Туркия Ҳукумати ўтган уруш вақтида душман кемаларнинг Бўғозлардан ўтказилиши гўё СССРнинг хавфсизлигига таҳдид туғдирмаган эди, деб да'во қилади. Туркия Ҳукуматининг нотасида Туркия уруш вақтида Бўғозларни қўриқлаш вазифасининг уддасидан чиқди ва Туркиянинг тутган позицияси натижасида ўқ мамлакатлари Бўғозларда белгиланган тартибни бузишга жур'ат этолмадилар, деган хулоса ҳам чиқарилади.

Совет нотасида баён қилинган принципларга мувофиқ, Бўғозларда янги тартиб белгиланиши керак. Туркия Ҳукумати совет нотасида баён қилинган ана шу принципларга келганда, совет нотасидаги таклифларнинг дастлабки уч моддасини муҳокама этиш учун асос қилиб олишга қарши э'тироз билдирмайди. Туркия Ҳукумати бундан кейин мазкур моддаларга бирмунча тузатиш киргизишни шарт қилиб қўяди. Айни замонда Туркия Ҳукумати Совет Ҳукуматининг 7 август нотасидаги 4-нчи ва 5-нчи моддаларда баён қилинган таклифларга қарши э'тироз билдиради.

Туркия Ҳукуматининг фикрича, Бўғозлардаги янги тартибни белгилаш ҳуқуқи Қора денгиз бўйидаги давлатларнинг ихтиёрида бўлиши керак, деган таклиф гўё бошқа давлатларнинг манфаатларини камситишга сабаб бўлур эмиш, Бўғозларни Туркия ва Совет Иттифоқининг биргаликда кўрадиган чоралар воситаси блан мудофаа қилиш гўё Туркиянинг суверен ҳуқуқларига тўғри келмас эмиш ва ҳатто Туркияга хавф туғдирар эмиш. Туркия Ҳукумати ўз нотасида Совет Ҳукуматининг ана шу таклифларини биргаликда қараб чиқиш имкониятини шу тарзда рад этиб, СССР блан ўзаро ишончга асосланган дўстона муносабатларни тиклашни истаганлигини баён қилади. Шу блан бирга Туркия Ҳукумати Совет Ҳукуматининг Бўғозларни биргаликда мудофаа қилиш ҳақидаги таклифи Бирлашган миллатлар ташкилотига ишончсизлик блан қарашга асосланган ва бу таклифнинг амалга оширилиши, гўё Туркиянинг суверен ҳуқуқлари ва мустақиллигини бузади, деган тамомила асоссиз шубҳаларнинг билдирилишини мумкин деб ҳисоблайди.

Туркия Ҳукумати ўз нотасининг охирида Монтре битимини тузишда қатнашган мамлакатларнинг халқаро конференциясини чақириш истагини билдиради.

СССРнинг Туркиядаги Ишлар вакили Туркия Ҳукуматининг юқорида баён қилинган нотасига жавобан, 24 сентябрьда Совет Ҳукуматининг топшириғига биноан, Туркия Республикасининг Ташқи Ишлар Министрига қуйидаги мазмундаги нотани топширди:

«Совет Ҳукумати Туркия Ҳукуматининг шу йил 22 августда юборган нотасини э'тибор блан ўрганиб чиқди. Туркия Ҳукуматининг бу нотаси СССР Ҳукуматининг Қора денгиз Бўғозларидаги тартиб тўғрисидаги масала юзасидан шу йил 7 августда топширган нотасига берилган жавоб эди.

Совет Ҳукумати ўзининг 7 августдаги нотасида кейинги уруш вақтида СССР ва унинг иттифоқчилари блан урушган давлатларнинг Бўғозлардан фойдаланганлиги тўғрисида бирқанча фактларни кўрсатган эди. Мазкур нотада 1941—1942 ва 1944 йилларда бўлган ва Совет Ҳукумати Туркия Ҳукуматига алоҳида баёнот ва норозилик топширган фактларгина кўрсатилган эди. Совет Ҳукуматининг мазкур нотасида Германия ва Италиянинг ўз ҳарбий кемалари ва ҳарбий-ёрдамчи кемаларини Қора денгизга ўтказиш ва Қора денгиздан чиқариш учун фойдаланганлигига доир фактларнинг ҳаммаси кўрсатилмаган эди. 1942 ва 1943 йилларда Германиянинг тезюрар десант баржалари Бўғозлардан кўп марта ўтказилганлигини ва бошқа шунга ўхшаш фактларни кўрсатиб ўтиш кифоядир.

Туркия Ҳукумати бу масала юзасидан ўз мулоҳазаларини айтди. Аммо, унинг бу изоҳлари Совет Ҳукуматининг 7 августдаги нотасида келтирилган конкрет фактлар тўғрисидаги баёнотини рад этмади. Туркия Ҳукуматининг нотасида Туркия герман флотига хизмат кўрсатиш ва герман қўшинларини ташиш учун мўлжалланган герман кемаларини Буюк Британия Ҳукуматининг талабига мувофиқ, Бўғозлардан ўтказмаслик чораларини кўрган эди, дейилади, бунда ана шу кемаларнинг ба'зилари Буюк Британия Ҳукумати томонидан билдирилган ана шу норозиликдан аввал Бўғозлардан ўтказилганлиги э'тироф қилинади. Бу ҳол Совет Ҳукуматининг ўтган уруш даврида Бўғозлар тўғрисидаги битим душман давлатларнинг иттифоқчи давлатларга қарши қаратилган ҳарбий мақсадларда Бўғозлардан фойдаланишларига ҳалақит бермади, деб қилган баёнотининг тўғри эканлигини тасдиқлайди, халос. Шу муносабат блан Совет Ҳукумати яна шу фактни та'кидлаб ўтишни зарур деб ҳисоблайди: Туркия Ҳукумати уруш даврида кемаларнинг Бўғозлардан ўтиши тўғрисидаги ҳисоботларни урушда қатнашган давлатларга топширмай қўйди, ҳолбуки битимнинг 24-нчи моддасига мувофиқ, Туркия шундай ҳисоботларни топшириб туришга мажбур эди.

Туркия Ҳукумати ўзининг 22 август нотасида ўз фикрича, Бўғозларни назорат қилиб туришни қийинлаштирган ба'зи сабабларни кўрсатиб ўтади. Масалан, йиллик ҳарбий-денгиз ма'лумотномаларида уруш вақтида Бўғозлардан қонунга хилоф равишда ўтган ҳарбий кемалар ва ёрдамчи-ҳарбий кемаларнинг номлари йўқ, деб кўрсатилади.

Аммо, Туркия Ҳукумати расмий ма'лумотномаларда барча мамлакатларга қарашли ҳарбий кемалар ва айниқса ёрдамчи ҳарбий кемаларнинг тўла рўйхати йўқлигини, хусусан уруш вақтида бундай тўла ройхатларнинг бўлмаслигини шубҳасиз яхши билади. Туркия Ҳукуматининг нотасида Монтре битимига мувофиқ, санитария контроли Бўғозлардан ўтадиган кемаларни контроль қилишнинг бирдан-бир шакли, дейилади. Аммо, иккинчи, томондан, шу насра ҳам ма'лумки, Туркия ма'мурлари 1941 йил 25 февраль ва 6 майда ҳамда 1942 йил 27 июньда денгизда қатновчиларга юборган билдиришларида транзит кемалар Бўғозларда мажбуран тўхтасин ва улар Бўғозларда турк лоцманларидан фойдалансинлар, деган қоидани белгилаган эдилар. Туркиянинг таможна ма'мурлари транзит кемаларини ҳам кузатиб турдилар. Агар контроль соҳасидаги анз шу чораларнинг ҳаммаси етарли бўлмаса, ҳарҳолда шуни та'кидлашга тўғри келадики, Туркия Ҳукумати уруш вақтида кемаларнинг Бўғозлардан ўтишини контроль қилиш чораларини кучайтириш зарурлиги ҳақида бирор марта ҳам масала кўтармади.

Туркия Ҳукуматининг нотасида Совет Ҳукумати иккинчи жаҳон уруши давомида Қора денгиз районида СССР хавфсизлигига таҳдид борлиги тўғрисида Туркия Республикаси Ҳукуматига бирор марта ҳам мурожаат қилмади, дейилади. Мазкур нотада шунга биноан, Туркия уруш вақтида Бўғозларни қўриқлаш вазифасининг уддасидан чиқди ва Туркиянинг тутган позицияси натижасида ўқ мамлакатлари Бўғозларда белгиланган тартибни бузолмадилар, деган хулоса чиқарилади. Совет Ҳукумати бундай фикрни асосли деб ҳисобламайди ва уруш вақтида душман кемаларининг Бўғозлардан ўтишига доир масалалар юзасидан СССРнинг Туркияга қилган кўп мурожаатлари Туркиянинг да'волари тамомила нотўғри эканлигини исбот қилганига Туркия Ҳукуматининг э'тиборини жалб этади. Юқорида айтилган хавфнинг қай даражада кучли бўлганлигини кўрсатиш учун шу фактни келтириш кифоя қилади: Совет Олий Бош Қўмондонлиги уруш вақтида душманга қарашли ҳарбий кемалар ва ёрдамчи ҳарбий кемаларнинг Бўғозлардан бемалол кўп марта ўтганлигини назарда тутиб, Қора денгиз районини мудофаа қилиш учун уруш ҳаракатлари давом этган асосий томонлардан кўпгина қуролли кучларни олиб Қора денгиз районига юборишга мажбур бўлган эди.

Юқорида айтилган гапларнинг ҳаммаси шуни исбот қиладики, Монтреда тузилган битимга мувофиқ, Бўғозларда белгиланган тартиб Қора денгиз бўйидаги давлатларнинг хавфсизлик манфаатларига жавоб бермайди ва Бўғозлардан Қора денгиз бўйидаги давлатларга душманлик мақсадларида фойдаланилишига йўл қўймайдиган имкониятни вужудга келтирмайди. Совет Ҳукуматининг фикрича, Туркия Ҳукуматининг келтирган далиллари мазкур хулосани рад этмоқда. Туркия Ҳукуматининг ана шу изоҳ ва далиллари уруш даврида Бўғозлардаги тартиб бузилганлиги учун Туркия Ҳукумати зиммасига юкланган жавобгарликдан уни халос қилиш учун ҳам асос бермайди.

Совет Ҳукумати 7 августдаги нотасида беш принцип тўғрисида ўз фикрини билдирган эди, бу принципларнинг Бўғозларда янги тартиб ўрнатиш учун асос қилиб олинишини таклиф этган эди. Туркия Ҳукуматининг 22 август нотасига мувофиқ, фикр юргизганда, Туркия Ҳукумати ана шу совет таклифларидаги дастлабки уч моддани, я'ни қуйидаги моддаларни муҳокама қилиш учун асос қилиб олишга қарши э'тироз билдирмайди:

1. Бўғозлар барча мамлакатларнинг савдо кемалари ўтиши учун ҳамиша очиқ бўлиши лозим.

2. Бўғозлар Қора денгиз бўйидаги давлатларнинг ҳарбий кемалари ўтиши учун ҳамиша очиқ бўлиши лозим.

3. Қора денгиз бўйи давлати бўлмаган давлатларга қарашли ҳарбий кемаларнинг Бўғозлардан ўтишига йўл қўйилмайди. Алоҳида кўзда тутилган ҳоллар бундан мустаснодир.

Совет Ҳукумати, Туркия Ҳукумати мазкур уч принцип юзасидан бундан кейин ба'зи изоҳларни айтиш ниятида эканлигини та'кидласа ҳам, ана шу принципларни асос қилиб қабул қилишга тайёр эканлиги муносабати блан қаноат ҳосил қилганлигини билдиради.

Туркия Ҳукумати СССР Ҳукуматининг 7 август нотасидаги 4-нчи ва 5-нчи моддаларида айтилган таклифлари тўғрисида бошқача фикрда эканлигини билдирди.

Совет Ҳукумати мазкур нотанинг 4-нчи моддасида Туркия ва Қора денгиз бўйидаги бошқа давлатлар Бўғозлардаги тартибни белгилайди, деб э'тироф қилишни таклиф этган эди.

Туркия Ҳукумати бу таклифга рози бўлмаганлиги учун Совет Ҳукумати шу масала устида батафсил тўхталиб ўтишни зарур деб ҳисоблайди.

Шу муносабат блан Совет Ҳукумати даставвал, ёпиқ денгиз бўлмиш Қора денгизнинг алоҳида вазиятда эканлигига Туркия Ҳукуматининг э'тиборини жалб этишни истайди. Қора денгизнинг вазияти шундайки, Қора денгиздаги Бўғозлар фақат ба'зи давлатларнинг қирғоқларига, я'ни Қора денгиз бўйидаги бирнеча давлат қирғоқларига олиб борадиган денгиз йўлидир. Шу сабабдан, Совет Иттифоқи ва Қора денгиз бўйидаги бошқа давлатлар Қора денгиз Бўғозларидаги тартибни белгилашда энг кўп манфаатдордирлар. Бу табиий бир ҳол. Шу блан бирга уларнинг бу соҳадаги вазиятини бошқа давлатларнинг вазияти блан асло таққослаб бўлмайди. Ёпиқ Қора денгизга олиб кирадиган Қора денгиз Бўғозларининг вазифаси масалан, Гибралтар Бўғози ёки Сувайш канали каби жаҳон сув йўлларининг вазифасидан тамомила бошқачадир. Гибралтар бўғози ёки Сувайш каналидан фақат озгина давлатларга олиб борадиган йўллар ўтмайди, балки буларнинг жаҳонда асосий сув йўллари эканлиги ма'лум. Ана шундай жаҳон сув йўлларига нисбатан энг манфаатдор давлатларнинг иштироки блан халқаро контроль ўрнатиш, албатта, зарур. Аммо, шу вақтгача бундай контроль амалга оширилмади. Ёпиқ Қора денгизга олиб кирадиган Қора денгиз Бўғозларига келганда, шуни айтиш кераккки, Бўғозларда даставвал Туркия, СССР ва Қора денгиз бўйидаги бошқа давлатларнинг алоҳида вазияти ва хавфсизлигига мувофиқ бўлган тартибни ўрнатиш адолатли чора бўлади.

Монтреда тузилган битим ҳам (бу битимнинг шу жиҳатдан етарли эмаслиги аён) Бўғозлардаги тартиб масаласида Қора денгиз бўйидаги давлатларнинг устун бўлиши кераклиги кўрсатилади. Иккинчи томондан, Туркия Ҳукумати Совет Ҳукуматининг шу йил 7 августдаги таклифларининг дастлабки уч моддасини асос қилиб олишга рози бўлди. Бу моддаларда Қора денгиз бўйидаги давлатларнинг Бўғозлардаги алоҳида вазияти Монтреда тузилган битимда кўрсатилганидан кўра анча аниқроқ белгиланади. Бу таклифларда айтилишича, Бўғозлар барча мамлакатларнинг савдо кемалари ўтиши учун очиқ бўлиши керак. Бўғозлар Қора денгиз бўйидаги давлатларнинггина ҳарбий кемалари ўтиши учун очиқ бўлиши керак, Қора денгиз бўйи давлати бўлмаган давлатларга қарашли ҳарбий кемаларнинг Бўғозлардан ўтишига йўл қўйилмайди. Алоҳида кўзда тутилган ҳоллар бундан мустаснодир. Ма'лумки, Қора денгиз бўйидаги давлатларнинг Бўғозлардаги бошқа мамлакатларга нисбатан алоҳида ўринда турганлигини белгиловчи шу принциплар гарчи Монтреда қабул қилинган ва амалда бўлган битимда тегишинча акс эттирилмаган бўлса ҳам ҳозирги вақтда бу принциплар бутун дун'ёда э'тироф қилинди.

Шу масала муносабати блан Совет Ҳукумати Қора денгиз бўйидаги давлатларнинг Бўғозларда алоҳида ўрин тутганлиги 1921 йил 16 мартда имзоланган Совет-Туркия шартномасида ҳам э'тироф қилинганлигини эслатиб ўтиш керак, деб ҳисоблайди. Мазкур шартноманинг 5-нчи моддасида қуйидагилар айтилади:

«Барча халқларга қарашли савдо кемалари учун Бўғозларни очиш ва бу кемаларнинг Бўғозлардан бемалол ўтишини та'минлаш мақсадида аҳдлашувчи ҳар икки томон Қора денгиз ва Бўғозлар тўғрисидаги халқаро низомни узил-кесил тайёрлашни қирғоқ бўйидаги мамлакатлар вакилларидан иборат алоҳида конференцияга топширишга розидирлар. Бу конференция томонидан чиқариладиган қарорлар Туркиянинг тўла суверенитетига ва шунингдек Туркиянинг хавфсизлигига ва унинг пойтахти бўлмиш Истамбулнинг хавфсизлигига зарар етказмаслиги шарт».

Шундай қилиб, 1921 йилда тузилган Совет-Туркия шартномаси Қора денгиз ва Бўғозлар тўғрисидаги халқаро низомни тайёрлашни фақат қирғоқ бўйидаги мамлакат вакилларидан иборат конференцияга топшириш зарур эканлигини сўзсиз э'тироф қилади. 1921 йил 13 октябрьда Туркия блан Закавказье Совет Республикалари ўртасида тузилган шартномада ҳам, шунингдек 1922 йил 21 январьда Туркия блан Украина ССР ўртасида тузилган шартномада ҳам шундай модда бор. Мазкур шартномаларда Қора денгиз бўйидаги мамлакатларнинг Бўғозлардаги тартибни белгилаш принципи ҳақидаги моддаларнинг борлиги мазкур мамлакатлар ва шу жумладан Туркиянинг ана шу принципга қандай катта аҳамият берганлигини исбот қилади.

Юқорида айтилган гапларнинг ҳаммаси, Совет Ҳукуматининг 7 август тарихли нотасининг 4-нчи моддасида баён қилинган таклифи Туркия имзолаган ана шу шартномаларга тамомила мувофиқ эканлигини кўрсатади. Қора денгиз ва Бўғозлар тўғрисидаги халқаро низомни белгилаш юзасидан мазкур шартномаларда кўзда тутилган тартибни амалга оширишнинг кечиктирилиши сра мақбул эмас. Аксинча, кейинги урушнинг тажрибаси шуни кўрсатдики, Бўғозларда тартиб белгилаш юзасидан мазкур шартномаларда Туркия томонидан ҳам, Совет Иттифоқи томонидан ҳам э'тироф этилган принцип Қора денгиз бўйидаги барча давлатларнинг қонуний манфаатларига ҳақиқатан мувофиқдир ва умумий тинчлик ҳамда халқлар хавфсизлигини мустаҳкамлашга манфаатдор бўлган бошқа давлатларнинг манфаатларига сра ҳам қарама-қарши эмас.

Туркия Ҳукумати Совет Ҳукуматининг 7 август тарихли нотасининг 5-нчи моддасига ҳам қарши э'тироз билдиради. 5-нчи моддада айтилишича, Бўғозлардан энг кўп манфаатдор бўлган ва Бўғозларда савдо кемаларининг эркин қатнови ҳамда хавфсизлигини та'минлашга қодир давлатлар бўлмиш Туркия блан Совет Иттифоқи, Бўғозлардан бошқа мамлакатларнинг Қора денгиз бўйидаги давлатларга нисбатан душманлик мақсадларида фойдаланиши эҳтимолининг олдини олиш учун Бўғозлар мудофаасини ўз кучлари блан биргаликда уюштирадилар.

Туркия Ҳукумати Совет Ҳукуматининг бу таклифи Туркиянинг суверен ҳуқуқларига тўғри келмайди ва унга хавф туғдиради, деб айтади. Туркия Ҳукумати бу масала юзасидан Совет Ҳукуматининг бирор амалий мулоҳазаларини эшитмай туриб, ҳатто СССРнинг тегишли таклифларини биргаликда қараб чиқишга ҳаракат қилмай туриб, шундай хулосага келди. Туркия Ҳукумати СССРнинг ва Қора денгиз бўйидаги бошқа давлатларнинг хавфсизлигини та'минлашга маҳкам боғлиқ бўлган ана шу муҳим масалани Совет Ҳукумати блан биргаликда ўрганиб чиқиш имкониятини асоссиз суратда рад этиб, СССР блан ўзаро ишончга асосланган дўстона муносабатларни тиклашни истаймиз, деб айтган гапларига очиқдан-очиқ қарши чиқади. Шу блан Туркия Ҳукумати шундай шубҳаларни айтишни мумкин деб топадики, бундай шубҳалар учун ҳечқандай асос йўқ ва бундай шубҳалар Совет Иттифоқининг ша'нига асло тўғри келмайди.

Туркия Ҳукуматининг нотасида баён қилинган фикрга қарамай, Совет Ҳукумати Туркия блан Совет Иттифоқининг биргаликда кўрадиган чораларигина Бўғозларда савдо кемаларининг эркин қатновини ва шунингдек хавфсизлигини та'мин этаолади, деган фикрда туради. Шу блан бирга, Совет Ҳукумати мазкур таклиф Туркиянинг суверенитетига асло дахл қилмайди ва унинг хавфсизлик манфаатларига энг кўп даражада мувофиқдир, деб ҳисоблайди, чунки Туркия блан Совет Иттифоқининг биргаликда кўрадиган чоралари, Бўғозларнинг ёлғиз Туркия кўрган чоралардан кўра, яхшироқ муҳофаза қилинишини та'мин этади.

Туркия Ҳукуматининг Бўғозларни Совет Иттифоқи блан биргаликда мудофаа қилиш тўғрисидаги таклифдан воз кечиши Қора денгиз бўйидаги давлатларни шу райондаги хавфсизликни та'минлаш имкониятидан уларни маҳрум этади. Кейинги уруш вақтида ўқ мамлакатлари СССРга қарши ҳарбий операциялари учун Қора денгиздан фойдаландилар, уларнинг ба'зи ҳарбий кемалар ва ёрдамчи ҳарбий кемалари Қора денгизга ўтказиш имконига эга бўлганликлари ҳам бунга ёрдам қилди. 1914 йилда немисларнинг «Гебен» ва «Бреслау» деган крейсерлари Бўғозлардан Қора денгизга кўққисдан ўтиб олганликлари ҳаммага ма'лум. Бу крейсерлар Қора денгизга ўтганларидан кейин, рус флотига ва Қора денгиз бўйидаги портларга ҳужум қилган эдилар. Бўғозларни Совет Иттифоқи ва Туркиянинг кучлари блан биргаликда мудофаа қилиш ҳақидаги таклиф буларнинг ҳаммасини назарда тутади. Бу таклифдан мақсад — Туркия манфаатлари нуқтаи назаридан ҳам, Қора денгиз бўйидаги бошқа давлатларнинг манфаатлари нуқтаи назаридан ҳам Бўғозларни мустаҳкам мудофаа қилишдир. Туркия ўз кучлари блангина Бўғозларни тўла мудофаа қилолмайди. Иккинчи томондан, СССРнинг таклифларига қўшилмаган Туркия Қора денгиз давлатларидан бўлмаган бошқа бирон давлат блан биргаликда Бўғозларда ҳарбий чоралар амалга ошириш йўлига ўтса, бу ҳол албатта, Қора денгиз бўйидаги давлатларнинг хавфсизлик манфаатларига тўғридан-тўғри зид бўлур эди. Совет Иттифоқининг Қора денгиз қирғоқлари 2.100 километрга чўзилиб кетган бўлиб, мамлакатнинг иқтисодий жиҳатдан энг муҳим районларига йўл очади. Шу сабабдан, Бўғозларни Совет Иттифоқининг бевосита иштироки блан мудофаа қилиш қирғоқларимизнинг хавфсизлигини та'минлаш учун зарурдир ҳамда СССРнинг ҳаётий манфаатларига боғлиқдир. Буни унутиш нотўғри бўлур эди.

Буларнинг ҳаммаси Совет Ҳукуматининг Бўғозларни Туркия ва СССРнинг кучлари блан биргаликда мудофаа қилиш зарур ва бу чора Қора денгиз бўйидаги барча давлатларнинг хавфсизлигини та'минлашни ўз олдига мақсад қилиб қўйиши, деган таклифни нима учун майдонга қўяётганлигини очиқ кўрсатиб беради.

Туркия Ҳукуматининг Бирлашган миллатлар ташкилотини баҳона қилиб кўрсатишига келганда, Совет Ҳукумати қуйидагиларнинг айтилишини зарур деб ҳисоблайди: Совет Ҳукуматининг 7 августдаги нотасида баён қилинган таклиф мазкур ташкилотнинг принциплари ва мақсадларига тамомила мувофиқдир. Бу таклиф халқаро миқ'ёсдаги савдонинг умумий манфаатларини та'минлаш блангина қолмай, балки Қора денгиз бўйидаги давлатларнинг хавфсизлиги учун шароитни вужудга келтиради ва бу блан умумий тинчликни мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Совет Ҳукумати қуйидагиларни айтишни зарур, деб ҳисоблайди: Туркия Ҳукуматининг Монтреда тузилган битимни қайтадан кўриб чиқиш тартибига доир бўлган мулоҳазалари уч давлат Берлин конференциясининг Монтреда Бўғозлар тўғрисида тузилган битим ҳозирги давр шароитига муносиб бўлмаганлиги учун қайтадан кўриб чиқилиши лозим, деган қарорларини э'тиборга олмайди. Бўғозлардаги тартиб тўғрисидаги масала юзасидан чақириладиган конференцияга келганда, Совет Ҳукумати бундай конференцияни чақиришдан аввал, мазкур қарорда кўрсатилганидек, ҳукуматлар ўртасида бевосита музокара олиб бориш йўли блан бу масала мумкин қадар кенгроқ муҳокама қилиниши лозим, деб ҳисоблайди».

ФЕЛЬЕТОН

„Икки ёрти — бир бутун"

Ширин суҳбат қадрдоним Уста Парпи блан яқин 6 ойдан бери энди учрашдим. Уста менга бу йил қилган саёҳатлари ва кўрган-кечирганларини ҳикоя қилиб берди.

— Икки ёрти — бир бутун, деган гапни биласанми?

— Ҳа, биламан —дедим,—икки ўнбеш—бир ўттиз деган гапни ҳам биламан. Нима эди?

— Ҳа балли, сабр қил, — деди Уста ва яна жим бўлиб қолди. Бир пасдан кейин, белбоғининг қатидан ён дафтарини олиб, қўлимга тутқизди.

— Шу қоғозга битилган хатларни ўқисанг, биласан.

Мен ҳайрон бўлиб, дафтар саҳифаларига кўз югуртира бошладим. Унда кишининг ақли ҳайрон қоладиган ҳодисалар, ба'зан беихтиёр сесканиб, одамнинг тепа сочи тикка, бўладиган воқиалар ҳам ёзилган эди.

— Ўғлим, сени анчадан бери учратолганим йўқ. Гап кўпайиб қолди. Ҳамма кўрган-кечирганларимни шунга ёзганман.

Мен ҳурматли газетхонларга Уста Парпининг блокнотидан бирнеча саҳифа ўқиб бераман.

«15 май. Қичқириқ анҳорининг кўпригидан Калинин районидаги 20 га яқин колхознинг машина ва от-аравалари қатнайди. Шу кўприк бузилиб, колхозлар шаҳар блан алоқа қилолмай қолди».

«10 июнь. Қичқириқнинг омонат кўпригидан ўтиб кетаётган 128-нчи мактаб ўқувчиси Ҳаким Олимжонов кўпикланиб турган шаршаракка ағдарилиб тушди ва оқиб кетди. Шундан кейин, кўприкнинг нариги томонидан келиб ўқийдиган 200 га яқин бола ўқишга келмай қўйди».

«Бугун пешин пайтида, колхозчи Абдуллажон ота от-аравасп блан сувга ағдарилди. Аравадаги нарсалар оқиб кетди. Абдуллажон отанинг аёқ-қўли синиб майиб бўлди».

«8 август. Бир хотин шу сувга йиқилиб, оқиб кетди».

«20 август. 4 ой ичида бузуқ кўприкдан йиқилиб 5 қўй, 2 сигир Қичқириқ сувида беному-нишон кетди. 8 одам сувга йиқилиб кетди. Бу ҳолга чидолмай, «Қизил юлдуз» колхозининг раиси ўртоқ Исмат Усмонов янги кўприк қурган эди, Тошкент қишлоқ райкомининг секретари ўртоқ Жалилов техник юбориб, «бе план кўприк қуриш мумкин эмас» деб кўприкни буздириб ташлади».

«3 сентябрь. Охунбобоев маҳалла комитетининг раиси ўртоқ Валихўжаев Октябрь райижрокомининг раиси ўртоқ Аҳмедовнинг олдига бориб кўприкни тузатишга ёрдам бериш ҳақида арз қилган эди, ўртоқ Аҳмедов: «бошимни оғритманглар, кўприкдан бошқа дардим йўқми. Калинин районига боринглар» деб кабинетдан чиқариб юборди.

«5 сентябрь. Калинин райижрокомининг раиси ўртоқ Нишонбоев кўприк ҳақида арзга келганларнинг гапига қулоқ солмай: «Тошкент қишлоқ районига бориб дод денглар» деб, уларнинг арзи-додига қулоқ солмади».

«10 сентябрь. Бугун бузуқ кўприкдан яна 3 одам йиқилиб, сувга оқиб кетди».

Мен блокнотдаги ҳамма ёзувларни ўқиб бўлгач, Уста Парпига қарадим. Ҳаво салқин бўлса ҳам, Уста Парпи ҳа деб ўзини елпир эди.

— Ўзинг бир ўйлаб кўр ўғлим. 6 та хода, 100 та ғишт—бир кўприк бўлади. Ноҳотки, шу арзимаган нарса сансоларликка айланиб қолса! 5 ойдан бери Тошкент блан Қозоғистон ўртасидаги энг катта қатнов йўлидаги кўприк вайрон бўлиб ётибди.

— Кўприк қайси районга қарайди?

— Сувнинг у томони Октябрь райони, бу томони Калинин блан Тошкент қишлоқ райони.

— Бўлмаса гугурт қутисидек кичкина бир кўприк эгасини тополмай қолибди-да?

— Ана, ўғлим икки ўнбеш —бир ўттиз, икки ёрти—бир бутун. Шу гапга амал қилиб, уч район раҳбарлари тўрттадан хода берсалар, учта уста 3 соатда заводдан чиққандек, панжарагулчин кўприк қуриб қўяди. Қарс деган икки қўлдан чиқади.

Уста блан хайрлаша туриб, эгасиз қолган кўприк ҳақида бир фельетон ёзишга ва'да бердим.

САЙДАҲМАД.

7439 метрли тоғ чўққиси

1932 йилда Помирнинг шимолида СССРнинг энг баланд тоғ чўққиси борлиги аниқланган эди. Совет алпинистлари 1933 йил сентябрьда кўп қийинчиликларни енгиб, қаттиқ совуқларга бардош бериб, шу чўққига чиқдилар. Денгиз юзасидан 7495 метр баландликда бўлган бу чўққига ўртоқ Сталин номи берилди. Шу чўққининг тепасида бир соатча томоша қилиб турган совет алпинистининг ёзишича, унинг кўз олдида бепоён буюк тоғлар манзараси кўринган. Хитой, Афғонистон ва Ҳиндистон чегараларига, Самарқанд ва Ўш томонларига минглаб тоғ тизмалари чўзилиб ётган. Пастда Федченко музлиги оқариб кўриниб турган.

Орадан ўн йил ўтгач, совет алпинистлари яна янгилик очдилар.

Шу вақтгача Тянь-шан тоғ системасининг энг баланд нуқтаси—Хонтангри (баландлиги 6995 метр) ҳисобланар эди. Дун'ёдаги барча хариталарда худди шундай ёзилган.

Улуғ Ватан уруши даврида Ўрта Осиё ҳарбий округининг топографлари Тянь-шан тоғларида аэропланда суратга олиш, ҳали текширилмаган тепаликларни аниқ асбоблар блан ўрганиш орқасида янги бир чўққи топдилар.

Инженер-подполковник П. Н. Рапасов раҳбарлигидаги топограф ва алпинистларимиз Хонтангридан 16 километр жануброқда, чўққиси ҳамиша булут блан қопланиб турган бошқа бир баландликни —7439 метрли янги чўққини кўрдилар. Бу чўққига Қизил Армиянинг тарихий ғалабалари шарафига «Победа» номи берилган.

Шундай қилиб географияда икки хил янгилик туғилди: Тянь-шанда энг баланд чўққи топилди ва бутун СССРда баландлиги жиҳатидан иккинчи ўриндаги (Сталин номли чўққидан кейин) тоғ аниқланди.

С. РАҲМАТОВ.

ЎзССР Фанлар академиясининг аспиранти.

ТОШКЕНТ ШАҲАР ЁЗУЧИЛАРИНИНГ ЙИҒИЛИШИ

Яқинда Тошкент шаҳар ёзувчиларининг уч кун давом этган йиғилиши тамом бўлди.

Ўзбекистон совет ёзувчилар союзининг раиси ўртоқ Ойбек ВКП(б) Марказий Комитетининг «Звезда» ва «Ленинград» журналлари ҳақида» чиқарган қарори тўғрисида доклад қилди.

Ўртоқ Ойбек ўзбек шоирлари ва ёзувчиларининг бир қатор асарларида йўл қўйилган хатоларни кўрсатиб ўтди. Бундай хатоликлар ҳозирги мавзу'ларда асар ёзмаслик, ўтмишни идеаллаштириш, совет одамини юзаки тасвирлашдан келиб чиққан. Республикамиз ҳаётида колхоз деҳқонларининг пахтачиликни юксалтириш учун кураши, Ўзбекистонда электрлаштириш ва ирригация қурилиши каби муҳим мавзу'ларда ўзбек адабиётида яхши асарлар йўқ.

Музокараларда сўзга чиққан ёзувчилар ВКП(б) Марказий Комитетининг «Звезда» ва «Ленинград» журналлари ҳақида» чиқарган қарорини қизғин ма'қулладилар. Бу қарор совет адабиётининг ривожланиши учун программа чизиб берган ҳужжатдир. Йиғилишда шоирлардан Собир Абдулла, Уйғун, Ҳамид Ғулом ва бошқа ўртоқларнинг асарлари, драматурглардан Иззат Султон, Яшин ва бошқаларнинг пьесалари танқид қилинди. Бир қатор ёзувчиларнинг ижодиёти ҳозирги ҳаётдан ажралган, ёшларни коммунистик руҳда тарбиялаш ишига ёрдам бермайди. Кўп асарларда ўзбек халқининг тарихи, ўтмишда ўтган машҳур кишилари тўғри кўрсатиб берилмайди.

Сўзга чиққан Туроб Тўла, С. Сомова, А. Қаҳҳор, М. Шевердин, М. Шайхзода, Р. Қориев, Туйғун, Ё. Алиев, ЎзК(б)П Марказий Комитети пропаганда ва агитация бўлими мудирининг ўринбосари Р. Ғуломов, Ўзбекистон К(б)П Марказий Комитетининг пропаганда бўйича секретари М. Ваҳобов ва бошқалар ёзувчиларнинг ижодларидаги барча хатолар тўғрисида гапирдилар.

Профессор Са'дий янглиш ва принципсиз нутқ сўзлади. У, бир қатор ўзбек шоирлари ва ёзувчиларининг асарлари тўғрисида гапириб, ғоясиз ҳамда бадиий жиҳатдан паст турувчи асарларни большевистик танқид қилолмади.

Драматург Иззат Султонов нутқ сўзлаб, ўзбек адабиёти ҳозир турғун бир ҳолда, деб асоссиз равишда да'во қилди.

Ўзбекистон К(б)П Марказий Комитетининг секретари ўртоқ У. Юсупов йиғилишда катта нутқ сўзлади. У, айрим ёзувчиларнинг ижодий фаолиятларида йўл қўйилган йирик хатоларни кўрсатиб берди ва Ўзбекистонда адабиётнинг бундан кейинги ривожланиши учун имкон туғдирадиган бир қатор вазифаларни ўртага қўйди.

Тошкент шаҳар ёзувчиларининг йиғилиши қарор қабул қилди. Биз бу қарорни қуйида келтирамиз.

Тошкент шаҳар ёзувчилари йиғилишининг ҚАРОРИ

Тошкент шаҳар ёзувчиларининг умумшаҳар йиғилиши ВКП(б) Марказий Комитетининг 1946 йил 14 августда «Звезда» ва «Ленинград» журналлари ҳақида» чиқарган қарорини ва 1946 йил 26 августда «Драматик театрларнинг репертуари ва уни яхшилаш тадбирлари ҳақида» чиқарган қарорини эшитиб ва муҳокама қилиб, бу қарорни Ўзбекистон ёзувчиларининг барча фаолияти учун жанговар программа деб ҳисоблайди.

ВКП(б) Марказий Комитети ўзининг бу муҳим ҳужжатлари блан, Зошченко, Ахматова ва уларга ўхшаш совет ёзувчиси бўлмаган кишилардаги совет адабиётига ёт бўлган ҳолларни ва фикрларни фош қилади ҳамда совет адабиёти ва драматургиясининг бундан кейинги ривожланиши учун ягона тўғри йўл кўрсатиб беради.

Буюк Октябрь социалистик революцияси вужудга келтирган ўзбек совет адабиёти халқ оммасини совет ватанпарварлиги руҳида, коммунизм руҳида тарбиялаш ишида ёрдам берди.

Тошкент шаҳар ёзувчиларининг йиғилиши ўзбек адабиётида йирик муваффақиятлар блан бирқаторда, ВКП(б) Марказий Комитетининг қарорларида кўрсатилган хатолар ва нуқсонлар ҳам борлигини кўрсатиб ўтади. Сўнгги вақтда республикамизнинг кўп ёзувчилари ўз бадиий ижодлари блан совет тузуми ҳаётининг асоси бўлган совет давлати сиёсатини актив пропаганда қилишдан иборат асосий вазифаларини унута бошладилар.

Айрим ёзувчилар ўзларининг ғоявий-сиёсий савияларини ошириш устида ишламаётирлар, социалистик реализм усулини эгаллашга интилмаётирлар. Ҳозирги замон воқи'лигидан, ўзбек халқининг ҳаёти ва курашидан узоқлашиб бормоқдалар.

Ўзбек халқининг Улуғ Ватан урушидаги фидокорона иштироки, унинг пахтачиликни кўтариш учун, йирик саноат корхоналарини қуриш учун фидокорона кураши ўзбек совет адабиётида ҳали кўрсатиб берилгани йўқ. Шу блан бир вақтда, совет воқи'лигини масхаралайдиган, совет кишиларига туҳмат қиладиган айрим ярамас асарлар ҳам пайдо бўлди. Адабиётга бизга ёт бўлган мафкурани, тушкун кайфиятларни, бадбинликни олиб кириш тенденциялари ҳам бўлди. Маслаксизлик, ғоясизлик, халқ ҳаётидан ажралиб қолиш Хуршид, Охундий, Ғайратий каби ёзувчиларни чиркин обывательлик ботқоғига ва ижоднинг боши берк кўчасига олиб кирди. Бизнинг орамизда кейинги 10—15 йил давомида бирорта ҳам асар яратмаган Исмоилов, Аббосов каби ёзувчилар бор.

Худди шундай турмушдан узоқ, бадиий жиҳатдан паст савияда турувчи асарлар ба'зи кўзга кўринган шоирларимизнинг ижодида ҳам катта ўрин эгаллайди. Собир Абдулла каби шоирларнинг мазмунсиз асарлари ўрта аср сарой поэзиясига тақлид қилишнинг намунасидир.

Адабиётда эски услуб ва шаклларга берилиб кетиш кўп ёш шоирларнинг асарларидан кўриниб туради. Чунончи, шоир Саид Назарнинг асарларида бу ҳолни кўриш мумкин. Шоирлардан Туроб Тўла, Ҳамид Ғулом ва бошқаларнинг асарларида ҳам худди шундай тенденциялар бор. Уларнинг асарларига ишқий-эротик оҳанглар характерлидир. Бу шоирлар куйлаган муҳаббат совет кишисининг ма'навий бойлигини акс эттирмайди, унинг характеридаги янги юксак фазилатлар ва хислатларни кўрсатиб бермайди.

Шоир Уйғуннинг кўп ше'рларида ҳозирги куннинг муҳим масалаларидан четланиш, тушкунлик ва қуруқ сан'атбозлик кайфиятлари кўриниб туради. Уйғуннинг ғоясиз, ҳиссий-лирик ше'рлари бирқатор ёш шоирларнинг ижодига салбий та'сир кўрсатмоқда.

Ўзбекистон совет адабиётининг энг қолоқ жанрларидан бири прозадир. Бизнинг проза ёзувчиларимиз совет воқи'лигини, Сталин замонасининг одамларини, фидокорона меҳнат ва қаҳрамонликни ёрқин бадиий формада тасвирлаб берадиган йирик асарлар яратганлари йўқ. Проза асарлари, одатда, паст ғоявий ва бадиий савияда бўлади. Матбуотда босилиб чиқаётган ҳикоялар, новеллалар ва очеркларда совет воқи'лиги одатда жуда юзаки қилиб ва соддалаштириб кўрсатилади. Абдулла Қаҳҳор, Ойдин, Саид Аҳмад, Ўткур Рашид ва бошқаларнинг айрим асарлари бунга мисол бўла олади.

ВКП(б) Марказий Комитетининг «Драматик театрларнинг репертуари ва уни яхшилаш тадбирлари ҳақида» чиқарган қарори: «Кўп драматурглар ҳозирги куннинг асосий масалаларидан четда турадилар, халқнинг ҳаёти ва талабларини билмайдилар, совет кишисининг энг яхши фазилатлари ва хислатларини тасвирлаб беролмайдилар», деб жуда тўғри кўрсатиб берди. Ўзбекистон театрларида ва айниқса, ўзбек театрларида ҳозирги замон мавзу'ида ёзилган совет репертуари жуда оз ўринни эгаллайди. Тарихий репертуар устун туради. Тарихий мавзу'ларда ёзилган кўп драма асарларда тарихий давр ҳам, ўрта аср тарихида ўтган айрим машҳур шахслар ҳам идеаллаштириб кўрсатилади. И. Султонов ва Уйғуннинг «Навоий» пьесаси, Туйғуннинг «Баҳодир» пьесаси, Герус ва Козловскийнинг «Улуғбек» асари феодал ўтмишни зарарли идеаллаштириш блан тўлиб-тошган шундай асарлардир, шоир Шайхзоданинг тарихий мавзу'да ёзилган «Жалолиддин» драмасида ҳам ўтмишни зарарли идеаллаштириш элементлари бор.

Ёзувчи Хуршид томонидан (Алишер Навоийнинг достони асосида) ёзилган «Фарҳод ва Ширин» операсининг либреттоси буюк ўзбек шоирининг асари ғоясини бузиб беради. Бу либретто буржуа-миллатчилик мафкураси блан суғорилган.

«Бўрон» операсининг драматург Яшин томонидан ёзилган либреттоси Ўзбекистонда 1916 йилда бўлиб ўтган миллий озодлик қўзғолони воқиасини нотўғри тасвир этади, ўзбек халқининг илғор қисми ва унинг интеллигенциясининг бу қўзғолонга бўлган муносабатини сийқалаштириб кўрсатади, чор Россияси халқларининг самодержавиега қарши инқилобий курашида ўзбек халқи ўйнаган рольни қўпол равишда бузиб тасвирлайди.

Ҳозирги замон мавзу'ида ёзилган кўпчилик пьесалар юзакичилик, примитивлик блан ажралиб туради. Томошабиннинг ўсган талабларига жавоб бермайди. Бу пьесаларнинг саҳнадан тез тушиб кетиши одат бўлиб қолган. Уйғуннинг «Қалтис ҳазил» деган комедияси шундай драма асарлардан биридир. Бу комедияда колхознинг турмуши қингир кўзгида кўрсатилган, совет кишилари эса, қўпол, нодон ва маданиятсиз қилиб тасвирланган.

Драматург И. Султоновнинг «Бургутнинг парвози» пьесасида ҳам жиддий мафкуравий хатолар бор. Бу пьесада босмачиликнинг ижтимоий илдизлари ва унинг тор-мор қилиниш сабаблари нотўғри талқин этилади.

Бизнинг адабиётимизда адабий танқидчилик жуда паст савияда туради. Адабий танқидчилигимиз адабиётимизда юз бераётган ғоявий-сиёсий хатоларни ва камчиликларни очиб бермайди, адабий танқидчилигимиз совет адабиётининг ғоявий-бадиий юксалиши манфаатлари асосида эмас, балки ошна-оғайнигарчилик, шахсий манфаатлар асосида иш кўради.

Бизнинг адабиётимизда йўл қўйилган хатолар ва камчиликлар шундан келиб чиққанки, Ўзбекистон совет ёзувчилар союзи республика адабий ҳаётининг ташкилий маркази бўла олмади ва адабиётда ҳамда ёзувчилар муҳитида юз берган соғлом бўлмаган ҳолларга қарши етарли қат'ият блан курашмади.

Тошкент шаҳар ёзувчиларининг йиғилиши ёзувчилардан Хуршид, Охундий, Ғайратий совет ёзувчиси қиёфасини йўқотганлар, совет ёзувчилар союзининг а'зоси деган номга иснод келтирмоқдалар, шунинг учун ҳам улар бизнинг сафларимизда туришга муносиб эмаслар, деб ҳисоблайди.

Ўзбекистон ёзувчилари ишида йўл қўйилган хатолар ва камчиликларни ўз вақтида очиб ташлаш ва тузатишга, ёзувчи кадрларни тарбиялашга ёрдам берадиган ўткир, принципли, большевистик танқидчилик бизда йўқ. Ёзувчиларни ғоявий-сиёсий жиҳатдан тарбиялаш ва бадиий сан'аткорлигини юксалтириш юзасидан мутлақо иш олиб борилмаётир. Бизнинг ба'зи ёзувчиларимиз бамайлихотирликка ва совет ёзувчисига муносиб бўлмаган хотиржамликка берилганлар. Айрим ёзувчилар халқ олдидаги мас'улиятларини ҳис этмай қўйдилар, ўз юриш-туришлари блан совет ёзувчиси деган юксак номга иснод келтирмоқдалар.

Ўзбекистон совет ёзувчилар союзининг президиуми ёш ёзувчи кадрларни, айниқса республикамизнинг область ва районларидаги ёш ёзувчи кадрларни тарбиялаш ҳам ўстириш масалалари блан қониқарсиз шуғулланди.

Ёзувчилар йиғилиши «Звезда Востока» ва айниқса, «Шарқ юлдузи» номли адабий журналларда йўл қўйилган хатоларнинг танқидини мутлақо тўғри деб топади. Бу журналлар босилаётган асарларнинг бадиий ҳамда ғоявий сифатларига етарлик талабчанлик кўрсатмай, уларга либералларча муносабатда бўлмоқдалар.

ВКП(б) Марказий Комитети ўз қарорлари блан: дун'ёда энг илғор адабиёт бўлган совет адабиётининг кучи унинг халқ манфаатларидан, давлат манфаатларидан бошқа манфаатлари бўлмаган адабиёт эканлигидадир, деб кўрсатиб берди. Совет адабиётининг вазифаси ёшларни тўғри тарбиялашда, уларнинг талабларига жавоб беришда, ёш авлодни тетик, ўз ишига ишонадиган, тўсиқлардан қўрқмайдиган ва ҳарқандай тўсиқларни енгишга тайёр турадиган қилиб тарбиялашда давлатга ёрдам беришдан иборатдир.

Тошкент шаҳар ёзувчиларининг йиғилиши, партиянинг мана шу кўрсатмаларига кўра, ўзбек адабиёти республикамиз хўжалик, сиёсий ва маданий ривожланиши соҳасидаги ўсиб бораётган вазифалардан анча орқада қолиб келаётганини рўй-рост э'тироф қилади. Ўзбекистон ёзувчилари ўзларини ўзбек халқи олдида катта қарздор деб биладилар.

ВКП(б) Марказий Комитетининг қарорлари биздан Ўзбекистон ёзувчилар ташкилотининг ишини, мазкур қарорларда кўрсатилган хато ва камчиликларни йўқотиш асосида, қайта қуришни, совет ёзувчилар союзининг янги, жанговар асосларда иш олиб боришини талаб қилади. Бизнинг энг муҳим ва асосий вазифамиз мана шундан иборатдир.

Йиғилиш совет ёзувчилар союзининг президиуми ўзининг область бўлимларига раҳбарлик қилиш, янги адабий кадрлар тарбиялаш, республика областьларида совет ёзувчилари союзининг янги бўлимларини тузиш юзасидан олиб бориладиган ишни ҳар тарафлама кучайтириши керак, деб билади.

Йиғилиш рус ва жаҳон классик адабиётининг энг яхши намуналарини, айниқса совет адабиёти асарларини ўзбек тилига таржима қилиш ишини кучайтириш керак, деб топади. Бу нарса, кенг ўзбек китобхонларини жаҳон адабиётининг асарлари блан таништиришгагина хизмат қилиб қолмай, балки ўзбек ёзувчиларининг сан'аткорлиги ва маданиятини ошириш учун ҳам восита бўлади. Шу блан бир вақтда, йиғилиш, ўзбек адабиётининг энг яхши намуналарини рус тилига таржима қилиш юзасидан ҳам олиб бориладиган ишни кучайтиришни зарур деб топади.

Ёзувчиларнинг умумий йиғилиши ёзувчиларнинг ўзбек ташкилоти ишини қат'ий равишда қайта қуришни, совет халқига ва совет адабиётига ёт бўлган ахлоқ ва тенденцияларни йўқотишни, ғоясизлик, тутуриқсизлик, маслаксизликка қарши, бизга ёт бўлган «сан'ат, сан'ат учун» деган позицияларга ўта бошлашга қарши омонсиз кураш очишни зарур деб топади. Йиғилиш, ёзувчилар союзининг ҳарбир а'зосидан, биринчи галда, Союзнинг президиумидан ва «Шарқ юлдузи» ҳам «Звезда Востока» журналларининг редакцияларидан ёзувчиларнинг ижодий ишида ғоявий савияни кўтаришнинг энг муҳим шарти бўлган принципиал большевистик танқидчиликни кенгайтиришни талаб қилади. Ёзувчилар союзининг президиуми ёзувчиларнинг кенг меҳнаткашлар оммаси блан алоқасини бундан кейин мустаҳкамлаш учун барча чораларни кўриши керак.

Йиғилиш, республика ёзувчилардан ўзларининг барча кучларини ғалабамизнинг улуғворлигини, совет қурилишининг кўтаринкилигини, совет кишиларининг янги Сталинча бешйиллик планни бажариш ва ошириб бажариш ишидаги қаҳрамонлигини акс эттириб берувчи ғоявий ва юксак бадиий асарлар яратиш ишига беришни талаб этади.

Ёзувчиларимизнинг асарларида большевиклар партияси тарбиялаган, ватан уруши оловида чиниққан, барча кучини Ленин-Сталиннинг буюк ишига бераётган совет кишисининг образи ҳаққоний равишда акс эттирилиши керак.

Ўзбекистон ёзувчилари, ўзбек халқининг буюк рус халқи блан биргаликда Ўзбекистонда совет ҳокимиятини яратиш ва мустаҳкамлаш учун олиб борган курашини ленинча-сталинча миллий сиёсатнинг буюк ғалабаларини, СССР халқлари дўстлигини, Ўзбекистон ишлабчиқариш кучларининг, шаклан миллий, мазмунан социалистик маданиятининг мислсиз ўсишини ўзида акс эттирадиган юксак ғоявий, тўла қонли бадиий асарлар яратиш устида ишлашлари керак.

Ёзувчилар йиғилиши, бундай мас'улиятли вазифани бажариш маркcча-ленинча назарияни чуқур ўрганмай туриб, партия ҳам совет давлатининг сиёсатини равшан тушинмай туриб, мумкин эмаслигини уқдириб ўтади ҳамда союз а'золарига ўзларининг ғоявий-назарий савияларини тинмай ошириш, ҳаётдаги энг муҳим воқиаларнинг сиёсий ма'носини чуқур ўрганиш вазифасини юклайди.

Йиғилиш, Бутун Иттифоқ коммунист большевиклар партияси Марказий Комитетини ва шахсан ўртоқ Сталинни якдиллик блан ишонтириб айтадики, Ўзбекистон ёзувчилари қисқа муддат ичида ўз ишларидаги катта камчиликларни йўқота оладилар ва Ўзбекистон партия ташкилотининг раҳбарлиги остида, ўзларининг барча кучларини буюк Сталин давримизга муносиб асарлар яратишга бағишлайдилар.

ЗАВОДНИНГ МАКТАБ ГА ЁРДАМИ

Чирчиқ шаҳридаги «Электрохимкомбинат» заводи 5-нчи мактабни ўз оталиғига олган.

Завод партия ташкилоти ташаббуси блан мактаб биноси яхшилаб ремонт қилиб берилди.

Касаба ташкилоти эса болаларнинг кийим-кечаклар блан та'минлади. 3 ўқитувчининг квартири ремонтдан чиқарилди. Барча ўқитувчиларга сабзавот ажратилди. Завод мактабга бир вагон кўмир берди.

ЯНГИ ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ

Самарқанд районининг олдинги колхозларида гидроэлектростанциялар қурила бошланди. Районнинг Даштакибоцо қишлоқ советидаги Ленин номли колхозда бу йил колхоз а'золарининг ташаббуси блан 40 киловатт от кучига эга бўлган катта бир гидроэлектростанция қурилиб ишга бошлади. Шунингдек Боғибаланд қишлоқ советидаги Крупская номли колхоз, Ворошилов қишлоқ советидаги «23 февраль» ва Куйбишев номли колхозда ҳам гидроэлектростанциялар қурилиб ишга бошлади.

Ҳ. САМИЕВ.

Париж Сулҳ конференциясида

СУЛҲ КОНФЕРЕНЦИЯСИНИНГ КОМИССИЯСИДА

ПАРИЖ, 25 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Венгрияга доир сиёсий ва территория масалаларини кўрувчи комиссия бугун сулҳ шартномаси лойиҳасининг сўнгги қисмини муҳокама қилди. Лойиҳанинг сўнгги қисмига киради ган 35-нчи моддаси сулҳ шартномасини та'бирлаш ёки унинг шартларини бажариш йўлида чиқадиган жанжалларни ҳал қилиш масаласига бағишланган. Бу модда комиссияга икки тарзда тақдим қилинган эди. Совет Иттифоқининг делегацияси моддани бир хил тарзда, Америка Қўшма Штатлари блан Буюк Британия делегациялари эса, моддани иккинчи тарзда тақдим қилдилар. Бугун бу таклифларнинг принципиал масалалари атрофида қизғин музокаралар олиб борилди.

Совет делегациясининг а'зоси Латвия ССР Ташқи ишлар министри Валескалн Америка Қўшма Штатлари блан Буюк Британия делегациясининг таклифини танқид қилиб ва Совет Иттифоқи делегациясининг таклифини ёқлаб гапирди. Валескалн ўз сўзида Англия ва Америка делегацияларининг таклифи асоссиз эканлигини кўрсатиб ўтди. Бу делегациялар жанжал миссия бошлиқлари томонидан бартараф қилинмаган тақдирда, уни халқаро суд ихтиёрига топширишни таклиф қилган эдилар.

Валескалн айтдики, Бирлашган миллатлар ташкилотининг уставига ҳамда халқаро суд ҳақидаги низомга мувофиқ, бу судга жанжалли масалалар ихтиёрий тартибдагина берилмоғи керак. Ҳолбуки Америка Қўшма Штатлари блан Буюк Британия делегацияларининг таклифлари жанжалли масалаларнинг мажбурий тарзда берилишини кўзда тутади. Шуни ҳам унутмаслик керакки, халқаро суд Бирлашган миллатларнинг ташкилотининг органидир ва Бирлашган миллатлар ташкилотига а'зо бўлмаган давлатларнинг бу судга мурожаат қилиши қўшимча равишда ба'зи расмиятларга риоя қилиш блан боғлиқдир. Чехословакия вакили Совет Иттифоқининг таклифини ма'қуллайди. Аммо масала овозга қўйилиши натижасида, Англия-Америка таклифи учун 8 овоз берилди, совет таклифи учун эса, 5 овоз берилди. Сўнгра комиссия сулҳ шартномаси лойиҳасининг навбатдаги моддаларини ҳамда Австралия делегацияси томонидан бу моддага таклиф қилинган тузатишларни кўришга киришди.

РУМОНИЯГА ДОИР СИЁСИЙ ВА ТЕРРИТОРИЯ МАСАЛАЛАРИНИ КУРУЧИ КОМИССИЯ УЗ ИШИНИ ТАМОМЛАДИ

ПАРИЖ, 25 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Румонияга доир сиёсий ва территория масалаларини кўрувчи комиссиянинг кеча кечқурун охирги мажлиси бўлди. Мажлис комиссия томонидан конференциянинг пленумига тақдим қилиш учун тайёрланган докладни ҳамда бу докладга илова қилинган чегара хариталарини тасдиқлашга бағишланган эди.

Харита якдиллик блан тасдиқланди. Сўнгра, комиссия докладни муҳокама қилишга киришди. Докладчи Лисицкий (Чехословакия) комиссия а'золарига тарқатилган доклад тексти юзасидан ахборот берди. Шундан сўнг СССР, Америка Қўшма Штатлари, Франция, Буюк Британия, Австралия, Белоруссия, Канада ва Чехословакия вакиллари бирқанча таҳририй тузатиш киритдилар. Бу тузатишлар қабул қилинди.

★

Болқон мамлакатлари ва Финляндияга доир иқтисодий масалаларни кўрувчи комиссияда бугун Британия делегациясининг таклифи муҳокама қилинди. Бу таклиф Румония блан тузиладиган сулҳ шартномасининг лойиҳасига бирқанча қўшимча моддалар киритилишини кўзда тутади. Бу моддаларга кўра, Румония табааси бўлган гражданларнинг мулки, ҳуқуқ ва манфаатлари 1939 йилнинг 1 сентябридан кейин бу кишиларнинг ирқий ҳолати ва диний э'тиқоди туфайли мусобака қилинган, тортиб олинган ёки мажбуран назорат остига олинган бўлса, ҳамма ҳолларда Румония зиммасига мазкур мулк, ҳуқуқ ва манфаатларни тиклаш, тиклаш мумкин бўлмаган ҳолларда эса, уларнинг ҳақини тамомила тўлаш мажбуриятини юклайди.

Совет вакили Гусев Румония блан тузиладиган сулҳ шартномаси лойиҳасининг ҳозиргача ма'қулланган моддалари таҳқирланган кишиларнинг барча ҳуқуқ ва манфаатлари тамомила тикланишини та'минлайди, деди. Сулҳ шартномасига бошқа моддаларнинг киритилиши унга фойдали ҳеч нарса қўшмай, бунинг устига шартномани чигаллаштириб юборар эди, халос. Ҳар иккала таклиф ҳам Румониянинг ички ишларига аралашилувини қонуний жиҳатдан оқлашга интилиш ғояси блан суғорилган, ва шундай қилиб, Румония давлатининг суверенлигига путур етказади. Ана шуларни назарда тутиб, Гусев комиссияга Америка делегацияси томонидан худди шундай модда таклиф қилинганлиги сабабли, бу моддани рад этишни тавсия қилди.

Бу таклиф овозга қўйилиши натижасида, Буюк Британия таклифи бир кўпчилик овоз олди ва у тартибот қоидаларига кўра, комиссия тавсиянозаси бўла олмайди. Америка Қўшма Штатларининг таклифи ҳам тавсия қилинмади.

★

Ҳарбий комиссия бугун Булғория блан тузиладиган сулҳ шартномаси лойиҳасининг ҳарбий масалалардан иборат моддаларини ҳамда бошқа делегациялардан тушган тузатишларни яна муҳокама қилди.

ИТАЛИЯГА ДОИР ИҚТИСОДИЙ МАСАЛАЛАРНИ КУРУЧИ КОМИССИЯДА

ПАРИЖ, 25 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Италияга доир иқтисодий масалаларни кўрувчи комиссия бирлашган миллатларнинг Италиядаги мулкларига етказилган зарарни қоплаш масаласини яна муҳокама қилди. Бу зарарни тўла равишда қоплашни талаб қилган бирқанча давлатлар (Буюк Британия ва Америка Қўшма Штатлари) зарар миқдорини ҳам, Италиядаги ўз мулкларининг умумий миқдорини ҳам узоқ вақт ма'лум қилмай келганликларини эслатиб ўтайлик. Франция вакилигина Италиядаги Франция мулкига етказилган зарар тахминан 10 миллиард лирага баравардир, деди.

Совет Иттифоқининг вакили Арутюнян комиссия мажлисида сўзга чиқиб, Америка Қўшма Штатлари, Буюк Британия ва Франциянинг Италиядаги мулклари миқдори анчагина эканлигини кўрсатадиган рақамлар келтирди. Италиядаги Америка ма'мурлари томонидан ўтказилган рўйхатга кўра, Америка Қўшма Штатларининг Италияга солган маблағи 265 миллион долларни ташкил қилади. Урушнинг бошида Италияда Англия ва Америкага қарашли 500 корхона мусодара қилинган эди. Бу корхоналарнинг урушдан аввалги нархда 4 миллиард лира миқдорида маблағи бор эди. Кейинроқ олинган ма'лумотларга кўра Америка Қўшма Штатларининг Италиядаги мулкининг умумий баҳоси тахминан 50 миллиард лирага, Буюк Британияга қарашли мулкнинг умумий баҳоси 23—25 миллиард лирага, Францияга қарашли мулкнинг умумий баҳоси 17—23 миллиард лирага баравардир. Шундай қилиб, уч давлатнинг Италиядаги мулкининг умумий миқдори 100 миллиард лирага яқиндир.

Совет вакили сўзини давом эттириб айтдики, Бирлашган миллатларнинг Италиядаги мулкларига етказилган зарар анчагина маблағни ташкил қилади ва уни тўла равишда қоплаш Италия экономикаси учун оғирдир. Совет вакили бундай деди: Париж конференциясида ба'зи делегациялар бу ҳақнинг тўла равишда қопланишини талаб қилиб, Версаль сулҳ шартномасида иттифоқчиларнинг Германиядаги мулкига биринчи жаҳон уруши даврида етказилган зарарни қоплаш соҳасида қўйилган талабдан ҳам анча ошиб кетаётирлар. Версаль шартномасининг 217-нчи моддасида, Германия ҳукумати томонидан ғоят катта ҳарбий тадбирлар ёки тақсимот чоралари (молни мусодара қилиш, назорат остига олиш ва ҳоказо) кўрилиши натижасида иттифоқчи ва бирлашган давлатларнинг Германиядаги мулкига етказилган зарарни ундириб олиш ҳуқуқи берилган эди. Эндиликда бўлса, Бирлашган миллатларнинг мулкига бевосита уруш ҳаракатлари натижасида, шу жумладан Италия ҳатто, Германия томонида туриб урушишдан чиққан ва гитлеризмга қарши умумий курашда иттифоқчилар томонига ўтганидан кейин Бирлашган миллатларнинг Италиядаги мулкига етказилган зарарни ҳам Италиядан тўла равишда ундириб олишни истаётирлар. Шунинг блан бирга бу зарар сабабларидан қат'ий назар, я'ни ҳатто бу зарар урушда Италиядаги Англия, Америка қўшинларининг ўз ҳаракатлари натижасида етказилган зарар учун ҳам тўла ҳақ тўланишини талаб қилаётирлар.

Италияга доир иқтисодий масалаларни кўрувчи комиссиянинг бугунги мажлисида Америка Қўшма Штатларининг вакили, Америка Қўшма Штатлари зарарнинг 25 проценти миқдорида ҳақ тўланишига, я'ни зарар қисман қопланишига розидирлар, деди. Аммо Америка Қўшма Штатлари вакилининг нутқи икки ма'нони англатар эди: унинг томонидан келтирилган барча далиллар Бирлашган миллатларнинг мулки учун тўла равишда ҳақ тўлаш зарур деган ма'нони билдирар эди.

Арутюнян Америка Қўшма Штатлари вакилининг нутқида қарама-қаршиликлар бор, деди. У айтдики, бу нутқ аслда зарарни тўла равишда ундириш принципини ёқлашга қаратилган. Америка вакилининг ҳақни қисман тўлаш тўғрисидаги таклифини Америка вакили тегишинча асослаб бермагани учун у, қуруқ таклиф бўлиб қолди. Америка вакили зарарни тўла равишда ундириш принципи қонуний эканлигига комиссияни ҳар тарафлама ишонтирмоқчи бўлди. Совет делегацияси етказилган зарарнинг учдан бир қисми миқдорида ҳақ тўлаш принципини ҳамиша ёқлаб келди ва бу масала овозга қўйишгача бориб етганлиги сабабли, совет делегацияси Бирлашган миллатларнинг Италиядаги мулкларига етказилган зарарнинг 25 проценти миқдорида ҳақ тўлансин деган таклифни ўртага қўйди.

Франция вакили айтдики, унинг делегацияси ҳақ қисман тўланишига рози. Аммо, бу ҳақ етказилган зарарнинг 75 проценти миқдорида тўланиши керак.

(ДАВОМИ ТЎРТИНЧИ БЕТДА)

Париж Сулҳ конференциясида

(БОШИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Франция вакили айни вақтда Италия ҳукумати томонидан кўрилган ба'зи чоралар (масалан, Бирлашган миллатларга қарашли кемаларнинг Италия портларида ушланиб қолиши) натижасида етказилган зарар учун тўла равишда ҳақ тўланишини талаб қилди. Британия делегацияси ҳақнинг тўла равишда тўланишини яна талаб қилди.

Раис тўла равишда ҳақ тўлансин деган таклифни овозга қўйди. Тўққиз делегация (Буюк Британия, Австралия, Канада, Янги Зеландия, Жанубий Африка Иттифоқи, Греция, Голландия, Бельгия ва Ҳабашистон) бу таклифни ёқлаб овоз берди. Шу нарсани та'кидлаб ўтиш қизиқки, Совет Иттифоқи фойдасига репарация олиш масаласи муҳокама қилинган вақтда Австралия ва Канада делегациялари Италияга нисбатан мурувват кўрсатишга чақириб, бу репарацияларнинг олинишига йўл қўймаслик мақсадида кўп фаолият кўрсатган эдилар. Бирлашган миллатларнинг Италиядаги мулклари юзасидан ҳақ тўлаш масаласи муҳокама қилинган вақтда эса, улар лом-мим демай, ҳақнинг тўла равишда тўланишини ёқлаб овоз бердилар. Шундай қилиб, гап уларнинг ўзларига қарашли мулк устида борганида улар етказилган зарарнинг бир тийинини ҳам қолдирмай тўланишини талаб қилдилар. Шунга қарамай, тўла равишда ҳақ тўланиши тўғрисидаги таклиф комиссияда кўпчилик овоз тўплай олмади. Бу таклифга ҳам 9 делегация — Совет Иттифоқи, Югославия, Польша, Чехословакия, Украина, Белоруссия, Хитой, Бразилия ва Америка Қўшма Штатлари қарши овоз берди. Франция ва Ҳиндистон делегациялари бетараф қолдилар. Шундай қилиб, комиссия етказилган зарар учун қисман ҳақ тўлаш принципини ёқлаб фикр билдирди, я'ни Бирлашган миллатларнинг илгариги душман мамлакатлар территориясидаги мулкларига етказилган зарарни қоплаш принципини тасдиқлади. Совет Иттифоқи бу принципни сулҳ шартномаси лойиҳаси тайёрлана бошлашининг дастлабки кунлариданоқ ҳимоя қилиб келди. Ҳолбуки, Америка Қўшма Штатлари, Англия ва Франция бу принципга қаршилик билдириб келаётирлар.

Етказилган зарар учун қисман ҳақ тўлаш принципи қабул қилинганидан сўнг комиссия бу ҳақ миқдорини аниқлашга киришди. Югославия делегациясининг Бирлашган миллатларнинг Италиядаги мулкларига етказилган зарар учун репарациялар мутаносибида ҳақ тўлаш кераклиги тўғрисида қилган таклифи рад этилди.

Етказилган зарар учун 25 процент миқдорида ҳақ тўлансин деган таклифни ёқлаб 5 делегация: СССР, Украина, Белоруссия, Хитой ва Америка Қўшма Штатларининг делегацияларигина овоз берди. 12 делегация бу таклифга қарши овоз берди. Қарши овоз берган делегациялар ўртасида: Англия, Франция, Голландия, Бельгия ва ба'зи бошқа давлатларнинг делегациялари бор.

Етказилган зарар учун 75 процент миқдорида ҳақ тўлансин деган таклифни ёқлаб 13 делегация: Англия, Франция, Австралия, Канада, Янги Зеландия, Жанубий Африка Иттифоқи, Бельгия, Бразилия, Ҳабашистон, Греция, Голландия ва Чехословакия делегациялари овоз берди. СССР, Югославия, Украина, Белоруссия ва Хитой бу таклифга қарши овоз берди. Америка делегацияси бу таклиф овозга қўйилган вақтда унга қарши овоз бермай, етказилган зарарнинг 25 процентн тўлансин деган таклифдан аслда манфаатдор эмаслигини яна бир марта кўрсатди. Совет вакили ўз сўзида бу делегациянинг зарар шу тарзда ундирилишидан манфаатдор эмаслигини айтиб ўтган эди.

Шу нарсани та'кидлаб ўтиш муҳимки, Франция делегациясининг етказилган зарарнинг 75 проценти миқдорида ҳақ тўлансин деган таклифи, уни тавсиянома сифатида қабул этиш учун зарур бўлган учдан икки қисм миқдоридаги овозни тўплай олмади. Совет вакили Арутюняннинг тегишли баёноти келгуси мажлисда кўриб чиқилади.

СУЛҲ КОНФЕРЕНЦИЯСИНИНГ КОМИССИЯЛАРИДА

ПАРИЖ, 26 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Италияга доир сиёсий ва территория масалаларини кўрувчи комиссия бугун сулҳ шартномаси лойиҳасидаги ва Италиянинг Албания ҳамда Ҳабашистон блан муносабатларини тартибга солишга доир 5-нчи ва 6-нчи бобларини кўриб чиқди.

Бу бобларнинг қисқача мазмуни қуйидагилардан иборат: Италия Албания блан Ҳабашистоннинг суверенлигини ва мустақиллигини э'тироф қилади ва уларни ҳурмат қилиш мажбуриятини олади. Италия Сасено ороли Албания территориясининг бир қисми эканлигини э'тироф қилади ва бу оролга нисбатан ҳарқандай да'волардан воз кечади. Италия ўтмишда Албания ва Ҳабашистон мамлакатларида қўлга киритган бутун мулкидан (элатдагича ваколатхона ва консульхоналарнинг бинолари бундан мустасно), ҳуқуқ, манфаат ва ҳарқандай имтиёзлардан шу мамлакатлар фойдасига расман воз кечади. Шунингдек, Италия Албания блан Ҳабашистонда алоҳида манфаатларга эга бўлиш ёки та'сир кўрсатишга доир ҳарқандай да'воларидан ҳам воз кечади. Албания ва Ҳабашистондаги итальян гражданлари бошқа чет эл гражданлари сингари ҳуқуқлардан фойдаланадилар. Айни вақтда, Италия, Албания ва Ҳабашистон ҳукуматларининг ўтмишда итальян гражданларига берилган алоҳида ҳуқуқларни бекор қиладиган ёки ўзгартирадиган барча тадбирларини қонуний деб билади. Италия Албанияни оккупация қилган йилларида, у ердаги қўғирчоқ ма'мурлар блан тузган ҳамма битимларини бекор деб топади. Италия Ҳабашистонда талаган барча сан'ат буюмлари, диний ашёлари ва тарихий аҳамиятга эга бўлган буюмларнинг ҳаммасини Ҳабашистонга қайтариб беради.

Комиссия Италия вакили Тарканининг сулҳ шартномаси лойиҳасининг ушбу моддаларига бағишланган сўзини эшитди. Тарканининг сўзи Италия империализмининг мустамлака сиёсатини очиқдан-очиқ ҳимоя қилиш руҳида бўлди. Албания вакили Хисни Капо Италия блан тузиладиган сулҳ шартномаси лойиҳасининг Албанияга доир боби юзасидан Албания ҳукуматининг фикрини тасвирлаб берди. «Албания делегацияси, — деди у, — Албаниянинг келажакда умумий тинчлик ва хавфсизлик шароитида эркин ва бахтиёр яшашини та'минлаш мақсадида, ушбу сулҳ шартномаси Албанияни Италиянинг ҳарқандай янги агрессиясидан умрбод сақлашини мутлақо зарур деб ҳисоблайди».

Албания вакили сулҳ шартномасида Италияга албан давлатининг суверенлиги ва мустақиллигини танишгина эмас, балки унинг бир бутунлигини ҳам таниш мажбурияти ёзилишини илтимос қилди. Сўнгра Албания вакили албан давлатининг иқтисодий мустақиллигини та'минлаш йўлида Албаниянинг Италия олдига қўядиган иқтисодий да'воларини санаб берди.

Югославия вакили сулҳ шартномасининг лойиҳасига Италияга албан давлатининг бир бутунлигини ҳурмат қилиш мажбуриятини юклайдиган ва Албаниянинг иттифоқчи ва бирлашган давлатлар ҳуқуқидан фойдаланишини та'кидлайдиган модда ёзилсин деб таклиф қилди. Польша вакили Италияга Албания блан му'тадил дипломатик муносабатлар ўрнатиш мажбуриятини юкланишини таклиф қилди.

Белоруссия ва Украина вакиллари Югославия таклифини қувватладилар. Греция вакили ўз ҳукумати номидан гапириб, Албаниянинг Сасено оролига очиқдан-очиқ иғвогарликдан иборат ва мутлақо асоссиз да'волар кўтариб чиқди ва у ўз да'воларига кучлироқ агрессор томонидан ҳужумга учраган тақдирда барибир кичкинагина Албания . . . Сасено оролини ҳимоя қила олмайди деган баҳона кўрсатди.

Америка Қўшма Штатларининг вакили Югославия ва Польша вакиллари томонидан киритилган тузатишларга қарши гапирди. Франция вакили ҳам шу руҳда сўзлади.

СССР делегациясининг вакили Гусев Югославия таклифларини ёқлади ва Албания иттифоқчи ва бирлашган давлатлар блан тенг аҳволда бўлиш учун ҳамма асос ва ҳуқуқларга эга эканлигини исбот қилиб берди. Гусев уруш кунларида иттифоқчилар Албаниянинг ҳарбий ишлар соҳасидаги ҳаракатини э'тироф этганликларини эслатиб ўтди. Италия блан тузиладиган сулҳ шартномасининг лойиҳасидаги барча моддалар Албанияга тааллуқлидир. Албан халқининг агрессорга қарши қаҳрамонона курашганлигини ва фашизмга қарши умумий курашга ўз ҳиссасини қўшганлигини ҳеч ким инкор этолмайди. Гусев бундай саволни ўртага қўйди: Сулҳ шартномасининг лойиҳасига Албания иттифоқчи ва бирлашган давлат эканлигини кўрсатадиган моддани ёзиш каби камтар талабнинг бажарилишини нима учун истамаймиз? Совет делегацияси бундай таклифни қувватлайди.

Аммо, комиссия бу таклифни рад этди. Шундан сўнг комиссия сулҳ шартномаси лойиҳасининг Албанияга тааллуқли бўлган ҳамма моддаларини ма'қуллади. Югославия вакили томонидан киритилган тузатиш 8 овозга қарши кўпчилик 11 овоз блан қабул қилинди. Бир вакил бетараф қолди. Бу тузатиш Италияга албан давлатининг суверенлиги ва мустақиллигинигина эмас, балки территория жиҳатидан унинг бир бутунлигини ҳам э'тироф қилиш ва ҳурматлаш мажбуриятини юклайди.

***

Ҳарбий комиссиянинг бугунги мажлисида Греция делегацияси Булғория блан тузиладиган сулҳ шартномасининг лойиҳасига навбатдаги тузатиши киритилишини талаб қилди.

Бу сафар греклар Булғориянинг торпеда катерларига эга бўлишини қат'иян тақиқлашни талаб қилдилар. Гарчи, бу тузатишнинг ма'носиз эканлиги мутлақо равшан бўлса ҳам, Греция делегациясининг тузатишини Буюк Британия, Франция ва Америка Қўшма Штатларининг вакиллари зўр бериб қувватладилар. Чиндан ҳам олганда, Греция флотининг Эгей денгизида турганлиги ма'лум. Булғориянинг торпеда катерлари у ерга киролмайдилар. Булғориянинг ана шу ниҳоят кичик флоти томонидан Грецияга таҳдид қилинажаги тўғрисида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас. Совет делегациясининг вакили контр-адмирал Ҳарпунин айтдики, ҳатто Греция вакилининг ўзи ҳам таклиф қилган тузатиш зарурлигини кишни бовар қиладиган даражада исботлаб беролмайди.

Карпунин қуйидаги вазиятни ҳам кўрсатиб ўтди. Италия блан тузиладиган сулҳ шартномасининг лойиҳаси муҳокама қилинган вақтда Греция делегацияси Италиянинг муайян миқдорда ҳарбий кемаларга, шу жумладан катта ҳарбий кемаларга эга бўлиши учун имконият яратиб берилишига қарши чурқ этмаган эди. Аммо, Булғория тўғрисида масала кўтарилиши ҳамоно, Греция вакили дарҳол норозилик билдирди. Ҳолбуки, Булғориянинг бутун флоти ҳажм жиҳатдан Италиянинг кичкинагина бир крейсердан ҳам кичикдир.

Греция вакили томонидан келтирилган тузатиш юзасидан тушгача музокаралар давом этди. Охири Польша вакили Булғория вакилига ўз нуқтаий назарини баён қилиш имконияти берилганига қадар бу масалани узил-кесил ҳал қилиш кечиктирилсин деган таклиф киритди.

Комиссия бу таклифга қарши э'тироз билдирмади.

26 СЕНТЯБРЬДАГИ ЯЛПИ МАЖЛИС

ПАРИЖ, 26 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Бугун Сулҳ конференциясининг ялпи мажлиси бўлди. Мажлисга Бирнс (Америка Қўшма Штатлари) раислик қилди.

ГРЕЦИЯНИНГ АЛБАНИЯДАН ЕР ОЛИШ ҲАҚИДАГИ ДА'ВОЛАРИНИ ҚАРАБ ЧИҚИШ ТЎҒРИСИДАГИ ҚАРОР БЕКОР ҚИЛИНДИ

Бундан бир ойча илгари, Сулҳ конференциясининг 30 августда бўлган ялпи мажлисида Греция делегацияси Грециянинг Албаниядан ер олиш ҳақидаги да'воларини кўриб чиқишни Ташқи ишлар министрлари кенгашига топшириш тўғрисидаги резолюция лойиҳаси конференциянинг навбатдаги ялпи мажлиси рўзномасига киргизилсин деб талаб қилган эди.

Бирқанча делегациялар, шу жумладан СССР, Югославия ва Украина делегациялари ўша вақтда бу таклифнинг моҳиятига қарши чиқиб, унинг Сулҳ конференциясининг вазифаларига хилоф эканлигини кўрсатган эдилар. Сулҳ конференцияси бирор мамлакатнинг босқинчиликдан иборат да'воларини қараб чиқиш ёки қувватлаш учун эмас, балки илгариги бешта душман мамлакат блан тузиладиган сулҳ шартномалари лойиҳаларини муҳокама қилиш учун чақирилган эди. Ба'зи вакиллар Греция ҳукуматининг Албаниядан ер олиш тўғрисидаги талаблари теварагида кўтарилган шовқин-сурон унга корольни мамлакатга қайтариш учун ўтказиладиган умумий овозга қўйиш натижаларига та'сир кўрсатиш учун бир восита сифатида керак бўлганини ва ҳудди ўша кунларда Грецияда умумий овозга қўйишга тайёргарлик кўрилганлигини та'кидлаган эдилар.

Греция вакилларининг сохта да'воларига қарши асосли далиллар кўрсатилишига қарамай, делегацияларнинг ма'лум бир гуруҳи, айниқса Америка Қўшма Штатлари ва Буюк Британия делегациялари мазкур таклифни қабул қилиш керак деган эдилар. Бу таклиф овозга қўйилган эди ва 12 овоз блан қабул қилинган эди, бу таклифга 7 делегация қарши овоз бериб, 2 делегация бетараф қолган эди. Шундай қилиб, Сулҳ конференциясининг навбатдаги ялпи мажлисида Греция делегациясининг конференция Грециянинг Албаниядан ер олиш тўғрисидаги да'воларини қараб чиқишни Ташқи ишлар министрлари кенгашига топширилсин, деган резолюция лойиҳасини қараб чиқиши керак эди.

Аммо, 6 сентябрда бўлган ялпи мажлисда ҳеч ким бу тўғрида гапирмади. Грецияда умумий овозга қўйиш белгиланган планга мувофиқ, 1 сентябрда ўтказилди. Ташқаридан мадад кўрган Греция тескаричилари оммага та'сир кўрсатишда ҳарқандай воситаларни ишлатиш йўли блан ўз мақсадларига эришдилар — корольни мамлакатга қайтариш тўғрисида қарор чиқардилар. Грециянинг Албаниядан ер олиш тўғрисидаги да'волари ҳақидаги масаланинг моҳиятига келганда, Греция делегацияси Сулҳ конференцияси ўзларига мақбул ёрдам бермаслигига ишонди. Шу сабабдан, Греция делегацияси конференция пленумида ўз резолюция лойиҳасини қараб чиқишни талаб қилиш уёқда турсин, бу лойиҳанинг эсдан чиқариб юборилишига ҳам хурсанд эди. 30 августдаги мажлисда бу лойиҳани жуда қўллаб-қувватлаган бошқа делегациялар ҳам уни унутиб юборишни афзал кўрдилар.

Бугунги ялпи мажлисда ҳам Грециянинг резолюция лойиҳаси рўзномага киргизилмади. Югославия вакили Кардель сўз олиб буни эслатиб ўтди. У айтдики, Греция делегациясининг таклифи ўтган мажлисда ҳам, ҳозирги мажлисда ҳам муҳокамага қўйилмади, бу ҳол мазкур масала амалда конференциянинг рўзномасидан олинганлигини кўрсатиши мумкин, халос.

Кардель сўзини давом эттириб бундай деди: халқларнинг тинч ҳамкорлигига тарафдор бўлган ҳамма кишилар, шунингдек жафокаш грек халқининг ўзи ҳам буни табриклаяжак. Грек халқи фашист босқинчиларга қарши қаҳрамонона кураш олиб бориб, ҳозиргидан кўра, яхшироқ ҳурматга сазовор бўлган эди. Айни замонда, бу ҳол кичик халқ бўлса ҳам, аммо, ҳарқандай туҳматларга қарши, ўзининг мардона ҳатти-ҳаракати блан жаҳон афкор оммасининг ҳурматига сазовор бўлган шонли албан халқидан миннатдорчиликни ифода қилади. Аммо, бу масала ҳали ҳам узил-кесил ҳал этилмади деб ўйлайман. Греция делегациясининг резолюция лойиҳаси рўзномадан олинган бўлса, бу ҳақда конференциямизнинг протоколига ёзиш керак.

Кардель гапирган вақтда мажлис раиси Бирнс нотиқнинг сўзини сурбетлик блан бўлди ва нотиқ мен муҳокама қилишни таклиф этган масала ҳақида гапирмаётир, деб уни сўзлатмасликка уриниб кўрди. Ба'зи вакиллар, жумладан, Совет делегациясининг бошлиғи Молотов ва Украина вакили Барановский мажлисни олиб боришдаги демократик қоидаларнинг бу тарзда бузилишига қарши норозилик билдирдилар ва мажлис раиси Югославия вакилига ўз сўзини тамомлаш учун имкон берсин, деб талаб қилдилар. Бирнс Кардельга сўз бермаслик йўлидаги уринишларидан воз кечишга мажбур бўлди.

Конференциянинг кўп қатнашчилари хайрихоҳлик блан кутиб олган Кардель сўзини тамомлаганидан кейин Бирнс айтдики, Греция делегацияси ўзи қўйган масалани муҳокама қилишни талаб этиш ниятида эмаслигини ва бу масалани рўзномадан олинган, деб ҳисоблашга рози эканлигини конференциянинг бош секретарига ма'лум қилди. Греция вакили бу гапни писанда блан тасдиқлади. Греция делегацияси Албаниядан ер олиш тўғрисидаги да'волари ҳақидаги масалани тўғридан-тўғри Ташқи ишлар министрлари кенгаши олдига қўйиш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолажагини айтди.

Шундай қилиб, Грецияда умумий овозга қўйиш арафасида бу масалани конференция мажлисида муҳокама қилишни қаттиқ талаб этган кишилар ва бу таклифни ошкора қувватлаган кишилар эндиликда пленумнинг қарорларини расман бекор қилмай, ўз резолюция лойиҳаларини қувватламасликка тиришдилар, улар уялганларидан, ҳеч кимга ошкор қилмай шундай ҳаракат қилдилар.

Совет делегациясининг бошлиғи Молотов шундай савол берди: Совет делегациясининг 30 августда конференция томонидан қабул этилган қарор бекор қилинади деб тушунишни тўғрими?

Бирнс бу саволга тўппа-тўғри жавоб беришдан бўйин товлашга ва муайян бўлмаган гапларни айтиш блан қутилиб қолишга уриниб кўрди:

Греция делегацияси тақдим этган таклифни ҳозир шу делегациянинг ўзи қайтиб олди. Шундай қилиб, конференциянинг рўзномасида бу масала йўқ...

— Аммо, — деб э'тироз билдирди Молотов, — конференция 30 августда қарор чиқарган эдику. Бу қарор кучида қоладими ёки бекор қилинадими? Юз берган аҳволни тушунтириб беришингизни сўраймиз.

Бирнс яна тўппа-тўғри жавоб қайтармаслик учун уриниб кўрди.

— Греция делегацияси, — деб такрорлади у, — ўз таклифини қайтиб олди, шу сабабдан, конференция олдида бу масала турмайди.

Молотов раисининг эсига тушириб айтдики, конференция 30 августдаги мажлисида Грециянинг таклифини конференциянинг келгуси мажлисларидан бирининг рўзномасига киргизиш тўғрисида 12 овоз блан қарор қабул қилган эди, бу таклифга 7 делегация қарши овоз бериб, 2 делегация бетараф қолган эди. Совет делегацияси ўша вақтдаёқ бу масалани муҳокама қилиш мақбул эмас, деб ҳисоблаган эди.

Молотов бундай деди:

— Ҳеч қайсимиз, шу жумладан раис ҳам конференция қарорини бекор қилишга ҳақли эмаслиги равшан эмасми? Эндиликда вакилларнинг фикрича, бу масала рўзномадан тушиб қолган экан, у ҳолда конференция 30 августда тасдиқланган резолюцияни бекор қилиш тўғрисида қарор чиқариши лозим.

Бирнс бу гапга жавобан яна айтдики, Греция делегацияси ўз резолюция лойиҳасини қайтиб олганлиги учун 30 августда чиқарилган қарор бекор қилинади.

Шундан кейин В. М. Молотов ўзининг сўнгги сўзини айтди:

— Совет делегацияси конференция 30 августда чиқарган қарорини бекор қилганлигидан қаноат ҳосил этганлигини билдиради.

Шундай қилиб, 30 августда Бирнс, Александер ва бошқа вакиллар қувватлаган ҳамда ўша вақтда муҳим ва зарур масала деб э'лон қилинган конференция қарори рўзномадан олиб ташланди бунга ҳеч ким э'тироз билдирмади. Бу қарор ҳеч кимни қизиқтирмай қўйди, ва эндиликда бу қарордан ҳеч кимга сездирмай мумкин қадар тезроқ юз ўгиришга ҳаракат қилдилар, чунки Грециянинг Албания ерини босиб олиш тўғрисидаги да'воларини ҳимоя қилишни конференция зиммасига юклаш йўлидаги янги уриниш шундай да'воларнинг ҳимоячилари учун яхши натижа бермаслиги аён бўлса керак.

Бунинг натижасида Греция тескаричиларининг ва уларни пана қилган кишиларнинг Сулҳ конференцияси минбаридан халқлар тинчлиги ва хавфсизлигига асло алоқаси бўлмаган ўз мақсадлари учун фойдаланиш йўлидаги уринишлари тамомила фош қилинди. Шу блан бирга, Грециянинг Албаниядан ер олиш тўғрисидаги да'волари ҳам беҳуда да'во бўлиб қолди, эндиликда ҳеч ким бу да'воларни қувватлаш мумкин деб ҳисобламади.

„Сандей таймс" газетаси мухбирининг саволларига ўртоқ И. В. СТАЛИНнинг берган жавоблари ҳақида чет элларда баён қилинган фикрлар

АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИ

НЬЮ-ЙОРК, 26 сентябрь (ТАСС). Ассошиэйтед Пресс агентлигининг мухбири Таллахасидан (Флорида штати) билдиради: сенатор — демократ Пеппер (Флорида штатидан) «Киванис» клубида нутқ сўзлаб, И. В. Сталиннинг америка қўшинларини Хитойдан олиб кетиш зарурлиги ҳақида айтган гапларини ма'қуллади. Пеппер бундай деди: «Сталин Қўшма Штатлар ўз қўшинларини Хитойдан олиб кетишлари керак деди. Мен ҳам худди шундай фикрдаман... Мен бу мамлакатда халқаро миқёсдаги бирор низо'нинг тезроқ чиқишига имкон беришимизни истамайман». Пеппер бундай деди: Америка Қўшма Штатларининг Россиядаги вакиллари орасида Москва бошқа мамлакатлардаги компартияларга раҳбарлик қилмоқда, деб «америка судлари учун муҳим бўлган» бирор далил кўрсата оладиган бирорта кишини кўрмадим. «Мен бундай фаразга тамомила қаршиман», деди Пеппер.

ШВЕЦИЯ

СТОКГОЛЬМ, 26 сентябрь (ТАСС). Пойтахтда чиқадиган газеталарнинг ҳаммаси кеча «Сандей таймс» газетаси Москва мухбири Александр Вертга ўртоқ И. В. Сталиннинг берган жавобларини кўзга кўринарли ўринларда босиб чиқарди. «Ню даг» газетаси бошмақоласида ана шу жавобларни шарҳлаб, қуйидагиларни ёзади: «Сталиннинг жавоблари Совет Иттифоқининг бутун дун'ёда тинчликни ҳимоя қилиш ва бошқа мамлакатлар блан дўстона муносабатларни кучайтиришга қат'ий қарор берганлигини тасдиқловчи янги далилдир. Бизнинг мамлакатимиз Генералиссимус Сталиннинг келажакда тинч шароитда тараққий этиш имконияти ҳақида умидворлик блан изҳор қилган фикрларини хурсандчилик блан табриклаши зарур. Уруш оловини ёқувчилар жамоатчиликка бир мунча та'сир кўрсатганликларини инкор қилиб бўлмайди. Генералиссимус Сталиннинг айтган гаплари ана шундай кишиларининг зарарли агитацияни давом эттиришларини қийинлаштиради».

ЮГОСЛАВИЯ

БЕЛГРАД, 26 сентябрь (ТАСС). Ўртоқ И. В. Сталиннинг «Сандей таймс» мухбири саволларига берган жавоблари Белград ва вилоят газеталарида бир вақтда кўзга кўринарли ўринларда босиб чиқарилди. Белград радиостанцияси ва мамлакатдаги бошқа радиостанциялар ўртоқ Сталиннинг жавобларини бирнеча марта ўқиб эшиттирдилар.

Белграддаги кишилар 24 сентябрдаёқ Москва ва бошқа мамлакат радио станцияларини эшитган кишилардан И. В. Сталиннинг инглиз журналисти саволларига берган жавобларидан хабардор бўлган эдилар. Бу тўғридаги хабар бутун шаҳарга тарқалди. Бутун кун мобайнида ТАНЮГ агентлиги ва газета редакцияларига тўхтовсиз телефон қоқилди. Одамлар Сталин берган жавобларнинг мазмунини билишга қизиқдилар, бу жавобларнинг газеталарда қачон босиб чиқарилишини суриштириб билдилар. 25 сентябрда газеталар жуда тез тарқалди. Одамлар кўчаларда тўда-тўда бўлиб тўпланишиб, Сталин жавобларининг мазмунини қизғин муҳокама қилдилар.

Югославия матбуоти ўртоқ Сталиннинг жавоблари ҳақида ҳали ўз фикрини билдиргани йўқ.

КАНАДА

ОТТАВА, 25 сентябрь (ТАСС). Канада матбуоти Александр Вертнинг саволларига ўртоқ И. В. Сталиннинг берган жавобларини катта сарлавҳалар блан э'лон қилди. Канададаги ҳамма радиостанциялар 24 ва 25 сентябрда И. В. Сталиннинг жавобларини тўла эшиттирдилар ва И. В. Сталин аслда «янги уруш» хавфи йўқ деб айтган гапларини уқдирмоқдалар. Кўп обзорчилар Сталиннинг уруш тўғрисидаги масала юзасидан айтган гаплари халқаро миқ'ёсда кескинлашган аҳволни бирмунча юмшатади деб айтмоқдалар. Обзорчилар Канадада янги уруш хавфидан қўрққан кишилар айниқса кўп эди, бу ерда пропаганда аппарати ва ма'лум доиралар афкор омма ўртасида Совет Иттифоқига қарши уруш қилиш ҳақида ташвиқот юргизган эдилар деб очиқ э'тироф қиладилар.

Кўп газеталар ўртоқ И. В. Сталиннинг жавобларига бағишлаб редакцион мақолалар ёздилар ва бу жавоблар бугун дун'ёда ҳаммани қизиқтиради деб та'кидладилар.

Оттавада чиқадиган «Ситизен» газетаси 25 сентябрь сонида Сталиннинг аслда «янги уруш» хавфи йўқ, Совет Иттифоқи Германиядан Ғарбий Европа мамлакатларига қарши фойдаланиш ниятида эмас ва Совет Иттифоқи блан ғарб демократияси ўртасида узоқ муддатли ҳамкорлик бўлиши мумкин» деб айтган гаплари айниқса катта аҳамиятга эга эканлигини та'кидлайди.

РУМИНИЯ

БУХАРЕСТ, 26 сентябрь (ТАСС). Газеталарнинг ҳаммаси бугунги сонларида «Сандей таймс» газетаси Москва мухбирининг саволига ўртоқ И. В. Сталиннинг берган жавобларига бағишлаб бошмақола ёзиб чиқардилар.

«Романиа либера» газетаси ёзади: «Совет бош министри камдан-кам гапиради. Унинг сўзлари ўз зиммасидаги тарихий жавобгарликни яхши билганлигини кўрсатади».

«Попорул» газетаси И. В. Сталиннинг жавоблари Совет Иттифоқининг халқаро миқ'ёсда тутган йўлини тамомила очиқ кўрсатиб беради деб ёзади. «Бутун дун'ё Совет Иттифоқининг бу йўлидан хабардордир ва шу йўлга қараб фикр юргизиши мумкин. Аммо, у бошқа буюк давлатларнинг ҳам ўз фикрларини шундай очиқ изҳор қилишларини истайди».

«Дрептатя ноур» газетаси ёзади: «Сталиннинг сўзлари унинг обрўси туфайлигина эмас, балки Совет Иттифоқининг жуда катта кучга эга бўлганлиги туфайли ҳам ғоят юксак аҳамиятга моликдир. Совет Иттифоқининг тутган йўли жавобсиз қолиши мумкин эмас, чунки Генералиссимус Сталиннинг жавоблари тинчликни мустаҳкамлаш йўлида қўйилган қат'ий қадамдир. Сталин сўзларига амал қилмаган киши келгусидаги маданият олдида катта жавобгар бўлади».

Эроннинг Форс вилоятидаги воқиалар

ТЕҲРОН, 26 сентябрь (ТАСС). Широздан келган кишиларнинг берган ма'лумотларига ва Теҳрон газеталарида босилган хабарларга қараганда, Форс вилоятида ҳукуматга қарши қабилалар бош кўтарган. Бовейр Аҳмадий ва Мамасани қабилаларидан 2 мингга яқин кўчманчи 14 сентябрда Широз блан Ардакон ўртасидаги йўлни ишғол қила бошлаганлар. Шу блан бирга қашқайлилардан Носирхон ва Хисровхон бошчилик қилаётган 3—4 мингга яқин киши Бушгирдан Широзга қараб ҳаракат қила бошлаганлар ва бирқанча соқчиларни қуролсизлантирганлар. Улар 19 сентябрда Широз яқинидаги Чинорраҳдор деган кичик бир шаҳарни ишғол қилиб, шу ерда лагерь қурганлар. Форс районларида қашқайлилар ва бошқа қабилалар жандарм соқчиларини қуролсизлантирмоқдалар, шаҳарларни қуршаб олмоқдалар ва деҳқонлар союзи а'золарини отмоқдалар. Бушир шаҳрини ажнабийларнинг машҳур агенти Ҳаёт Довудий тўдалари қуршаб олган. Бушир блан Широз ўртасида алоқа узилган.

19 сентябрда Носирхон Қашқайи Форс генерал-губернатори Фотимини, Форс вилоятидан мажлисга сайланган собиқ депутатларни ва бошқа кўзга кўринган кишиларни Чинорраҳдорга маслаҳат қилиш учун чақирган. Эртаси куни Широздан руҳонийлар, савдогарлар, катта ер эгаларининг вакиллари, шунингдек Широзда чиқадиган ўнг газеталарнинг вакиллари — ҳаммаси бўлиб бирнеча юз киши чақирилган. Халқ партиясининг вакиллари таклиф қилинмаган. Насриддинхон 19 ва 20 сентябрда бўлган йиғилишларда нутқ сўзлаб, «Форс миллатларига» маҳаллий автономия ҳуқуқи берилиши керак деган. Хисровхон Қашқайи халқ партиясининг ташкилотларини тор-мор келтиришга чақирган. Кенгаш ўтказиш учун Широздан чақирилган кишилар ҳукумат номига ультиматум тарзида ёзилган телеграммани имзо қилишга мажбур бўлганлар. Бу телеграммада, башарти ҳукумат кенгашда илгари сурилган талабларни 23 сентябрь кечқурунгача бажармаса, қашқайлилар ҳужум бошлайдилар, дейилади. Бу телеграммага демократлар партияси Марказий комитетининг Широзда бўлган а'зоси, Кермон генерал-губернатори Ҳикмат ҳам қўл қўйган, дейдилар.

Хабарларга қараганда, Эрон ҳукумати Форсдаги ис'ённи бостириш учун қат'ий чоралар кўришга қарор берган. 21 ва 22 сентябрда Форсга Теҳрондан ҳукумат қўшинлари юборилган. «Дод» газетасининг хабар беришига кўра, ҳукумат қўшинлари блан 36 соат жанг қилгандан кейин қабила отрядлари Эрон кўрфази қирғоғида жойлашган Бушир шаҳрини ишғол қилганлар. Бушир орқали қабилаларга қурол-яроғ етказиб берилиши мумкин. «Сеторе» газетаси, қабила отрядлари Казирон шаҳрини ҳам ишғол қилганлар, деб ёзади.

ТЕҲРОН, 24 сентябрь (ТАСС). «Эронимо» газетаси, Форсдаги воқиаларни, шунингдек Исфоҳонда ҳукуматга қарши фитна фош қилинганлигини шарҳлаб, қашқайли ис'ёнчи хонларнинг чет эл доиралари блан алоқа қилаётганлиги шубҳасиздир, деб ёзади.

Теҳронда чиқадиган кўпчилик газеталар Форс вилоятидаги феодал хонларнинг ис'ёнини қоралаб, ҳукуматни бу ис'ённи бостириш учун қат'ий чоралар кўришга чақирмоқдалар. Броқ, «Эттелоат» ва бошқа шу каби ўнг газеталар ис'ёнчи хонларнинг талабларини «Форс аҳолиси»нинг талаблари деб тасвир қилмоқдалар.

ХРОНИКА

СССР Олий Советининг Президиуми ўртоқ Георгий Николаевич Зарубинни СССРнинг Буюк Британиядаги Фавқулодда ва Мухтор Элчиси этиб тайинлади ва уни СССРнинг Канададаги Фавқулодда ва Мухтор Элчиси вазифасидан озод қилди.

ГРЕЦИЯ ҚИРОЛИ ГРЕЦИЯГА ЖЎНАБ КЕТДИ

ЛОНДОН, 27 сентябрь (ТАСС). Рейтер агентлиги хабар беради: Греция қироли бугун Лондон аэродромидан аэропланга ўтириб Грецияга жўнаб кетди.

Мас'ул муҳаррир

С. РАЖАБОВ.

ТЕАТРЛАРДА:

ҲАМЗА ТЕАТРИДА — 29 сентябрда Муҳаббат.

ЎзОПЕРА ТЕАТРИДА («Свердлов» театри биносида) — 29 сентябрда кечқурун Кармен, 1 октябрда Гуландом. Спектакль кеч соат 8 яримда бошланади.

ЎЗБЕК ДАВЛАТ РЕСПУБЛИКА МУЗИКА ТЕАТРИДА (Беш'ёғочдаги Тошсовет театри биносида) — 29 сентябрда Офтобхон. Спектакль кеч соат 8 яримда бошланади.

ЁЗГИ КИНОТЕАТРЛАРДА:

«РОТ-ФРОНТ» — Буюк бурилиш; «НАВОИЙ» — Фил ҳайдовчи бола, 30 сентябрдан Оппенгейм оиласи; «9-нчи МАЙ» — Хотин-халач; «ОКТЯБРЬ» — Сильва, 30 сентябрдан Шорс; «ВАТАН» — Оқ тиш; СОБИР РАҲИМОВ НОМЛИ КИНОТЕАТР — Тоҳир ва Зуҳра (рус тилида); «ХЕВА» — Оқ тиш; «ИСКРА» — Оқ тиш; «УДАРНИК» — Аршин мол олон; «ТЕЛЬМАН» — Руслан ва Людмила; «ПОБЕДА» — Суворов, 30 сентябрдан Зигмунд Колосовский; «ВЕСНА» — Ажойиб табиатли қиз, 1 октябрдан Хотин-халач.

ҚИШКИ КИНОТЕАТРЛАРДА:

«ИСКРА» — кундуз ва кечқурун Икки жангчи; «НОВОСТИ ДНЯ» — кундуз ва кечқурун Тоҳир ва Зуҳра; «ҚИЗИЛ ОКТЯБРЬ» — кундуз ва кечқурун Александр Пархоменко.

УЗЭНЕРГОСБИТ
билдирадики
1946 йил 1 октябрдан бошлаб
уй-жойларда ва муассасаларда, савдо биноларида ва бошқа биноларда
соат 8 дан 11 гача ва соат 19 дан 22 гача
ИСИТУВ АСБОБЛАРИНИ ЁҚИШ ТАҚИҚЛАНАДИ

Электрдан фойдаланишнинг бу тартибини бузган абонентларнинг электр симлари узиб қўйилажак.

Тошкент шаҳар «Правда Востока» ва «Қизил Ўзбекистон» босмахонаси. Тиражи 64,5 минг. № 88. Р. 08512.